

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SOL 064
Höstterminen 2001

BARNNS UPPLEVELSER AV SINA RÄTTIGHETER

**EN UNDERSÖKNING AV 11-ÅRINGARS KÄNNEDOM OM
BARNKONVENTIONEN
SAMT DERAS UPPLEVELSE AV INFLYTANDE HEMMA OCH I SKOLAN.**

Författare: Marie-Louise Hansson
Anette Johansson
Handledare: Bodil Rasmusson

Abstract

The purpose of this essay is to examine what children at the age of eleven think about their rights. Do children feel, that they were treated well by adults and are listened to and if adults really respected them? Do children know anything about the UN Convention on the Rights of the Child?

Our questions at the issue were: What is convention of the Child? What is article 12.1 about? What knowledge do children have about UN Convention on the Rights of the Child? How do children define the conception of their rights? What about children's cognitive progress at the age of eleven? What does earlier research say about children's participation? Do children feel they have any participation at home and in school?

We used qualitative method. We wanted to understand children's way to think and that's also why we took their perspective. The pupils wrote a composition about their rights and we also interviewed them two and two. Finally we had a ladder, where children told us if they are satisfied about there participation.

The result was clear, children known much about their rights and they were satisfied with their participation both at home and in school.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING		sid
	FÖRORD	5
1.	INLEDNING	6
1.1	Problemformulering	6
1.2	Syfte	7
1.3	Frågeställningar till vår empiriska studie	7
1.4	Metod och urval	7
1.4.1	Val av metod	8
1.4.2	Förberedelser och genomförande	9
1.4.3	Analys och transkribering	10
1.4.4	Etiska överväganden	11
1.5	Disposition	12
2	FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER	12
2.1	Bakgrund till FN:s konvention om barnets rättigheter	12
2.2	Innehåll i FN:s konvention om barnets rättigheter	13
2.3	Artikel 12.1	14
3	TIDIGARE FORSKNING	15
3.1	Definition av inflytande och delaktighet	15
3.2	Barnombudsmannens undersökning	16
3.3	Skolverkets och skolkommitténs undersökningar	17
3.4	Källkritik	19
3.5	Samtala med barn	19
3.6	Ny modell	20
4	VÅRA TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	22
4.1	Delaktighet på olika nivåer	22
4.2	Kognitiv teori och utveckling	24
4.3	Barnperspektiv	25
4.4	Barnperspektivet möter forskarperspektivet	26

5	RESULTAT	27
5.1	Presentation av barnens uppsatser	27
5.2	Artiklar ur Barnkonventionen i barnens uppsatser	28
5.3	Presentation av barnintervjuerna	31
5.4	Barnens stege	33
6	ANALYS	35
6.1	Barnens rättighetstänkande	35
6.2	Barnens delaktighet i skolan	35
6.3	Barnens delaktighet i hemmet	37
6.4	Barnens placering påstegen	38
7	SLUTDISKUSSION	39
8	KÄLLFÖRTECKNING	42
8.1	Referenser	42
8.2	Övriga källor	44
9	BILAGOR	
	Bilaga 1 – Introduktionsbrev till rektor	
	Bilaga 2 – Informationsbrev till föräldrar	
	Bilaga 3 – Intervjuguide	
	Bilaga 4 – Stegen	
	Bilaga 5 –Artiklar ur FN:s konvention om barnets rättigheter	

FÖRORD

Det har varit en mycket intressant resa in i barnens värld, där vi har fått ta del av deras tankar och åsikter. Barn har mycket att säga oss vuxna, om vi bara ger oss tid att verkligen lyssna på dem.

Vi tycker att vi har fått fördjupad kunskap om FN:s konvention om barnets rättigheter som vi kommer att bära med oss. Det känns viktigt för oss att kunna förmedla kunskap om barns rättigheter till andra på ett bra sätt.

Först vill vi rikta ett stort tack till eleverna i klass 5D på Parkskolan i Osby och klass 5B på Lerbäckskolan i Lund. Utan er medverkan hade inte denna uppsats blivit till. Vi har känt oss mycket välkomna till skolorna och elevernas positiva engagemang har påverkat och stärkt oss i genomförandet av undersökningen.

Vi vill också tacka Leif och Ylva Palmgren samt Gunilla Rempe för att vi har fått komma till era klasser och uppta lektionstid.

Ett tack vill vi också rikta till våra familjer för att vi har haft deras stöd under resans gång.

Slutligen tackar vi vår handledare Bodil Rasmusson för tips som vi fått och för att hon öppnade våra ögon då vi kände oss lite vilsna.

Lund januari 2002

Marie-Louise Hansson

Anette Johansson

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Vi blev intresserade av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) utifrån Bodil Rasmussons föreläsning om detta. Under utbildningens gång har vi många gånger mött situationer och ”fall”, där barn inte har räknats med eller fått komma till tals. Själva idén om barns rättigheter betonar just att barn har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, att få skydd mot utnyttjande och diskriminering, att få uttrycka sin mening och bli respekterade. För alla barn blev det ett avgörande steg som togs 1989, när FN:s generalförsamling antog en konvention om barnets rättigheter. Konventionen är inriktad till det enskilda barnet och samhället har en skyldighet att svara på dess krav.

Rädda Barnen, Barnombudsmannen, svenska Unicef kommittén och Elevorganisationen har genomfört en enkätundersökning, bland 4000 barn och ungdomar. Det framkom att barnen upplever att de inte blir respekterade och tagna på allvar. I det internationella upproret ”say yes for children”, som organisationen The global movement står bakom, kan man rösta för barns rättigheter. Barns rätt till inflytande lyfts fram som ett av de viktigaste målen för barnen själva. Vidare tycker barn i Sverige, att vuxna måste ändra på sig och lyssna mer på dem (<http://dn.se> 010827). Många gånger är det lätt för vuxna att ge barn visst inflytande, men det är inte alltid självklart att barnen får vara med från förslag till beslut.

Det anses numera självklart, att barnets bästa skall vara standard vid beslutsfattande som rör barn. Tankar om barns rättigheter kan härledas ur rättsfilosofiska idéer om, att barn ska ha fullt och lika människovärde som vuxna. Barn ska ses som självständiga individer, vilket är den bärande tanken i barnkonventionen. Barnombudsmannen gjorde 1997 en undersökning om hur många barn som kände till barnkonventionen. Efter 1½ år gjorde de en ny undersökning och det var några fler mellanstadieelever som då kände till barnkonventionen (Barnombudsmannen 1999 s 54). Vi är nyfikna på om barns kunskap om barnkonventionen har förbättrats. Vår infallsvinkel är barns egen upplevelse av sina rättigheter. Vilka rättigheter upplever barnen att de har? Tycker barn att de får komma till tals och att de vuxna lyssnar på dem? Vi har valt att inrikta oss på artikel 12.1 i barnkonventionen som är en av de grundläggande principerna i barnkonventionen.

I läroplanen (Lpo 94) står det att eleverna ska känna till, grunderna för samhällets lagar och normer, veta om sina rättigheter och skyldigheter i skolan och samhället (Utbildningsdepartementet 1998 s 12). Vi frågar oss om barnkonventionens rättigheter inte borde ingå här? Rädde Barnen har överlämnat 21 krav till regeringen inför valet 2002. Ett av kraven är att barn ska känna till sina rättigheter och att undervisning om barnkonventionen ska skrivas in i läroplanen (<http://rb.st/raknamedmig/21krav.htm>).

Vi tycker det är viktigt att barnen ges möjligheter att göra sig hörda. Artikel 12.1 betonar barnets *inflytande* och *delaktighet*. Inflytande innebär, att barnen kan vara med och påverka på olika sätt och delaktighet innebär, att barnet är med i hela beslutsprocessen (SOU 1996:22 s 51). Vi är intresserade av i vilken grad barnen upplever att de har inflytande och delaktighet, därför kommer vi att använda oss av Roger Harts teori om delaktighet. Barnens egna upplevelser av sina rättigheter samt inflytande och delaktighet, vill vi återspegla från deras synvinkel.

1.2 Syfte

Att undersöka hur barn själva ser på sina rättigheter och sin delaktighet. Hur upplever barnen att de blir bemötta och lyssnade på samt om de blir respekterade av vuxna. Vet barnen någonting om barnkonventionen och i så fall vad?

1.3 Frågeställningar till vår empiriska studie

- ❖ Hur definierar barn begreppet ”rättigheter”?
- ❖ Vilken kunskap har barnen om barnkonventionen?
 - Hur har barnen fått denna kunskap?
- ❖ Upplever barn att de har något inflytande och i så fall på vilket sätt?
 - I skolan?
 - I hemmet?
- ❖ Upplever barn att de är delaktiga?
 - I skolan?
 - I hemmet?

1.4 Metod och urval

1.4.1 Val av metod

Vi har valt att göra en kvalitativ undersökning därför att det var den mest lämpliga med tanke på uppsatsens syfte. Kvalitativ metod är lämplig när man vill undersöka emotioner, erfarenheter och känslor (Denscombe 2000 s 132). Vi har valt en skola i Osby och en skola i Lund av bekvämlighetsskäl eftersom vi är bosatta på dessa orter. Vi tänkte oss att skolan var en lämplig arena för förmedling av kunskap om FN:s barnkonvention, och därför valde vi att möta våra intervjupersoner i skolan. Vi utgick från artikel 12.1 i FN:s barnkonvention, som handlar om inflytande och delaktighet för barn. I vår undersökning har vi vänt oss till två klasser i årskurs fem. Vi har valt att inrikta oss på 11-åringar eftersom barn i denna ålder börjar rikta sig utåt mot samhället och vi tänker oss att de därför är väl medvetna om sina rättigheter. Även andra undersökningar har valt sig till 11-åringar t ex en undersökning som är gjord av Barnombudsmannen, vilket också har påverkat vårt val. Vi planerade, att barnen skulle skriva uppsatser, att vi skulle parintervjua dem och att eleverna skulle placera sig på en stege. Vi funderade på hur vi skulle göra urvalet av elever efter uppsatsskrivandet. Upplever barnen kanske det som orättvist att inte få vara just den som blir intervjuad? Utifrån rättviseaspekten och trygghetsaspekten valde vi att göra parintervjuer med de elever som så ville, eftersom intervjuerna skulle vara frivilliga.

Vi diskuterade vår roll vid intervjuerna, att vi inte skulle visa våra egna värderingar vid våra frågor och barnens intervju svar. Utan vi ville på ett objektiva sätt acceptera vad barnen sa. Väl medvetna om att vi skulle vara objektiva och förhålla oss neutrala till de uttalanden som barnen uttryckte under intervjuerna (Denscombe 2000 s 140). Vi har metodtrianglerat som innebär att man hänvisar till två eller flera metoder där man undersöker samma sak, vilket säkerställer validiteten (Ibid s 103). Frågan i intervjuerna om barnen kände till barnkonventionen och rättigheterna i uppsatserna är ett exempel på detta. Vi hade fått olika svar om vi endast hade använt oss av en av metoderna, beroende på om vi hade valt intervjuer eller uppsatser.

Resultat som vi fått fram i vår undersökning gäller endast för de två klasser som vi haft kontakt med. Av detta material kan man inte dra några generella slutsatser eftersom det är ett begränsat underlag. Vi konstaterade, att det som barnen sa var deras sanning och upplevelse av sin situation och det var just detta vi ville fånga. Vi har inte ifrågasatt barnens sanning, efter-

som vi var intresserade av barnens upplevelse av verkligheten även om den kanske inte stämmer överens med vuxnas perspektiv.

1.4.2 Förberedelser och genomförande

Vi sökte kunskap mot bakgrund av innehållet i barnkonventionen, 11-åringars kognitiva utveckling och tidigare forskning om delaktighet. När vi sökte efter relevant litteratur, upptäckte vi att det inte fanns så mycket forskning, dels om barnkonventionen och dels där man vänder sig direkt till barnen. Översättningen av Roger Harts teori och annan engelsk litteratur som vi använt oss av är vår tolkning av texterna.

På den ena skolan hade en av oss en ingång genom föräldrarrådet på skolan. Kontakt togs med rektorn som i sin tur pratade med lärarna. Ett par dagar senare togs telefonkontakt med rektorn som sa, att lärarna också var positiva till undersökningen. Kontakt togs med en lärare och då bestämdes ett datum för information i klassen. På den andra skolan skickades ett introduktionsbrev till rektorn (se Bilaga 1). Ett par dagar senare togs telefonkontakt med rektorn som sa, att han hade vidarebefordrat brevet till lärarna. Telefonkontakt togs med en lärare som ställde sig positiv till undersökningen. Båda klasserna bestod av 27 elever. I den ena klassen fanns det tre barn som på grund av språksvårigheter inte kunde vara med i undersökningen.

Vi gick till respektive klass och informerade eleverna om undersökningen och lämnade ett informationsbrev som barnen sedan lämnade till föräldrarna (se Bilaga 2). Några dagar senare återkom vi till respektive klass och barnen fick då skriva en uppsats med rubriken ”Mina rättigheter”. För att komma igång så fick eleverna några frågor av oss att ta ställning till, till exempel olika rättigheter hemma och i skolan, vilka rättigheter de har och vilka de skulle vilja ha samt vad ordet rättigheter betyder för dem? På den ena skolan skrev 26 elever uppsats, en elev var sjuk och på den andra skolan skrev 22 elever uppsats, två var sjuka.

Två dagar senare återkom vi till respektive klass för att göra parintervjuer. Vi hade bestämt att alla elever som ville skulle få bli intervjuade, utifrån rättvisaspekter. Vi använde oss av en intervjuguide som vi utformat utifrån våra frågeställningar (se Bilaga 3). I den ena klassen blev 19 elever intervjuade, 9 parintervjuer och ett barn blev intervjuad ensam. 7 elever valde att inte bli intervjuade och 1 elev var sjuk. Intervjuerna skedde vid två tillfällen. I den andra klassen ville alla 24 eleverna bli intervjuade, 11 parintervjuer och 2 barn blev intervjuade en-

samma. Intervjuerna gjordes vid tre tillfällen och ett barn var sjukt vid de två första tillfällena och därför blev det två barn som intervjuades ensamma.

Intervjuguiden innehöll även en stege med olika nivåer av delaktighet, som vi har förenklat utifrån Roger Harts teori om delaktighet. På denna stege skulle barnen placera sig, dels var de tyckte de befann sig och dels var de skulle vilja befinna sig, hemma och i skolan (se Bilaga 4).

På den ena skolan var det brist på lokaler så intervjuerna skedde i ett grupprum, som var ett genomgångsrum för att komma från klassrummet ut till korridoren. På den andra skolan fanns det många lediga klassrum att vara i eftersom årskurs 9 var på prao. Alla eleverna informerades om anonymitet och hur intervjuerna skulle användas. Intervjuerna spelades in på band för att på bästa sätt kunna återge barnens svar och de varade mellan 20-35 minuter. Barnen var mycket positiva till att vara med i undersökningen och tyckte att det skulle bli spännande att vara med. Alla barnen som var med i undersökningen var väldigt intresserade och tog frågorna på största allvar.

1.4.3 Analys och transkribering

I presentationen och analysen av undersökningen har vi inte skiljt skolorna åt, förutom i frågan om hur barnen får påverka sin skolmiljö, där vi fick en markant skillnad i svaren.

Eleverna skrev en uppsats under rubriken "Mina rättigheter". Barnen fick utgå från tre frågeställningar. Vad betyder ordet rättighet för Dig? Vilka rättigheter tycker Du att Du har? Vilka rättigheter skulle Du vilja ha? Uppsatserna kopierade vi och återlämnade originalen till eleverna. Vi arbetade med uppsatserna genom att stryka för olika uttryck för begreppet rättigheter. Med en annan färg markerade vi vilka rättigheter barnen tyckte att de hade och med ytterligare en annan färg markerade vi de rättigheter som barnen skulle vilja ha. Sedan skrev vi en sammanfattning av uppsatserna med olika rubriker. Definitionen av rättigheter, rättigheter som eleverna skulle vilja ha och nöjda. Rubriken rättigheter som eleverna tyckte att de hade, delade vi in i underrubriker: respekt för den egna personen, få lov att bestämma, trygghet, fritid, grundläggande behov tillfredsställda och materiella ting.

När vi analyserade barnens uppsatser, såg vi att många av de rättigheter som barnen räknade upp gick att sammankoppla med olika artiklar i barnkonventionen. Bodil Rasmusson tar i sin

avhandling ”Stadsbarndom” upp teoretiska begrepp vars definitioner överensstämmer med de fyra övergripande principerna i Barnkonventionen. Dessa begrepp är ”de tre P:na”-Provision-Protection-Participation. Provision handlar om barns rätt till social trygghet och välfärd, protection innefattar skydd, beskydd och omsorg om barnet och participation rör barns rätt till delaktighet och inflytande (Rasmusson 1998 s 16-17). Vi har delat in barnens rättighetstänkande och artiklarna under dessa teoretiska begrepp. Vi har valt att inte ta med hela barnkonventionen utan endast de artiklarna som barnen har berört (se Bilaga 5).

Intervjuerna avlyssnade vi och skrev ner barnens svar ordagrant. Sedan sammanställde vi alla svaren tillsammans, fråga för fråga. Vi försökte se olika mönster i barnens svar. Intervjufrågan om barnkonventionen sammankopplade vi med barnens rättighetstänkande i uppsatserna. Vi fann olika rättigheter i uppsatserna som vi kunde knyta an till olika artiklar i barnkonventionen. Intervjusvaren om inflytande och delaktighet hemma och i skolan kopplade vi till Roger Harts teori om delaktighet.

När det gäller stegen så hade varje intervjuperson markerat sin position på stegen. Därefter sammanförde vi alla barnens svar till en stege. Vi tittade på var barnen befann sig på stegen och om de var nöjda med detta. Vi tittade även efter om det fanns skillnader hemma och i skolan. Vi jämförde även vår stege med Roger Harts stege.

1.4.4 Etiska överväganden

Vi överlämnade ett informationsbrev till föräldrarna via barnen för att föräldrarna skulle ha möjlighet att ge synpunkter på barnens medverkan i undersökningen. Om inte föräldrarna hörde av sig, ansåg vi att vi hade ett informerat samtycke (Denscombe 2000 s 130). Vi gav barnen information om undersökningen på ett enkelt och kortfattat sätt, men ändå så att de förstod dels vad de skulle göra och vad vi skulle använda undersökningen till. Vi förklarade också att vi skulle behandla materialet konfidentiellt och inte röja deras identitet (Ibid s 11). Barnen informerades om deltagandets frivillighet, vi betonade för dem att de inte skulle känna sig tvungna att delta, eftersom vi vet att barn gärna vill vara vuxna till lags (Qvarsell 1993 s 150). Vi tyckte att det var viktigt att barnen kände sig tillfreds med intervjusituationen. Intervjuerna började med neutrala frågor och vi tänkte också på att ge barnen tid att tänka innan de svarade. Vi var medvetna om att våra intervjufrågor till barnen, kanske inte var sådant som de funderar på så ofta.

Vi har bestämt med barnen att vi ska återföra undersökningen till dem. När uppsatsen är klar ska vi återkomma till klasserna och berätta för dem om resultaten. Som tack för positivt deltagande ska vi bjuda dem på något gott. För oss är detta ett sätt att visa barnen att vi tar dem på allvar.

1.5 Disposition

Vi börjar med rubriken *FN:s konvention om barnets rättigheter* där vi tar upp historik och barnkonventionens innebörd. Under rubriken *Tidigare forskning* behandlar vi forskning om inflytande och delaktighet som gjorts av barnombudsmannen, skolverket, skolkommittén och en ny modell av Roger Harts teori som presenteras av Harry Shier. *Våra teoretiska utgångspunkter* beskriver Roger Harts teori om delaktighet, barns kognitiva utveckling, barnperspektivet och definition av inflytande och delaktighet. Vi sammanfattar vår empiri under rubriken *Resultatsammanfattning*. Sedan kommer rubriken *Analys* där vi analyserar vår empiri och förmedlar vad som framkommit i vår undersökning. Slutligen sammanfattar och diskuterar vi undersökningen under rubriken *Slutdiskussion*.

2. FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER

2.1 Bakgrund till FN:s konvention om barnets rättigheter

Barns uppväxtvillkor och förutsättningarna för ett liv i värdighet kan förbättras genom att respekten för mänskliga rättigheter ökar. Barnen är viktiga aktörer i samhället, inte minst för den demokratiska utvecklingens framväxt. Skolan är en viktig arena där barnen kan lära sig att argumentera för sin åsikt samt att lyssna till andras argument, som är förutsättningen för demokrati. Behandlas barnen på ett sätt som främjar deras känsla för värdighet och värde, så stärks deras respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter (Rubenson 1999, s 10-12). Redan under tidigt 1900-tal tänkte man sig att ett möjligt sätt att skydda barn var genom internationella överenskommelser. År 1919 kom det första fördraget som handlar om barns villkor inom arbetslivet och är en överenskommelse mellan fackföreningsrörelsen, arbetsgivarna och staten inom ramen för ILO (International Labour Organization). Anledningen till denna överenskommelse var att barn arbetade i gruvorna och inom textilindustrin under den tidiga industrialiseringen (Rubenson 1999, s 14).

1924 Declaration of Geneva, den första internationella deklARATIONEN (Genèvedeklarationen) om barns rättigheter antogs av Nationernas förbund år 1924. Det var den Internationella Rädda Barnen-unionen som tog initiativ till denna deklARATION om barnets rättigheter efter första världskriget (Rubenson 1999, s 14). Genèvedeklarationen fastslog fem huvudprinciper om barns skydd och välfärd och de vuxnas ansvar att genomföra detta. Deklarationen betonar barns rätt till utveckling, överlevnad och skydd. Rätten till utbildning, dräglig levnadsstandard och hälso- och sjukvård ingick, liksom alla barns rätt till respekt för sin egen person och värdighet (Bartley 1998, s 49-50, Rubenson 1999, s 14).

1948 Declaration of the Rights of the Child. Genèvedeklarationen från 1924 utvecklades till att omfatta sju principer och bytte år 1948 namn till Deklarationen om barns rättigheter. Fortfarande vill man värna om de svaga barnen samt betona barns rätt till beskydd och välfärd. (Bartley 1998, s 50-51).

1959 United Nations Declarations of the Rights of the Child, FN:s generalförsamling antog år 1959 en ny deklARATION om barnets rättigheter, som innehåller 10 principer. Nytt i denna deklARATION från 1959 är att barnets bästa omnämns. Barnets rättigheter ses inte enbart utifrån barnets intressen utan även i samhällets intressen (Bartley 1998, s 50-51). Deklarationen år 1924 och deklARATIONEN om barnets rättigheter år 1959 fick begränsad genomslagskraft eftersom de inte var juridiskt bindande och ingen hade fått i uppdrag att se till att dessa deklARATIONER efterlevdes (SOU 1997:116, s 53).

Inför det internationella barnåret 1979, föreslog Polens regering år 1978, att 1959 års deklARATION skulle göras om till en bindande konvention om barns rättigheter. 1979 tillsatte man en arbetsgrupp för att utforma en lag om barnets rättigheter. Under en tioårsperiod fram till 1989 utformades 54 artiklar som tillsammans uttrycker ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (SOU 1997:116, s 52).

2.2 Innehåll i FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989 och trädde i kraft den 2 september 1990. 190 stater har anslutit sig till barnkonventionen, men USA och Somalia har avstått från att ansluta sig (SOU 1997:116, s 52). De tidigare deklARATIONERNA för barnens rättigheter var inte juridiskt bindande, vilket är en

skillnad jämfört med en konvention (SOU 1997:116 s 53). Barnkonventionen är ett juridiskt bindande, internationellt fördrag och samtidigt en politisk visionär målsättning för hur ett samhälle som är bra för barn skall se ut. Sverige engagerade sig aktivt i utarbetandet av konventionen om barnets rättigheter och var ett av de första länderna som ratificerade den 1990. Sverige var även en av initiativtagarna till FN:s barntoppmöte i New York 1990 (Rubenson 1999, s10-12).

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar. Fyra av dessa artiklar är Barnkonventionens fyra grundpelare och innebär fyra övergripande principer som genomlysas i hela Barnkonventionen. Dessa är artikel 2: icke-diskriminering, artikel 3: barnets bästa, artikel 6: rätten till liv och överlevnad och artikel 12: Åsiktsfrihet och rätten att bli hörd (Hammerberg 2000, s 11-14).

Några grundläggande tankar som betonas i Barnkonventionen är:

- ❖ Barnet har rätt att få grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda.
- ❖ Barnet har rätt att uttrycka sin mening och bli respekterad för sina åsikter.
- ❖ Barnet ska delta i frågor som rör dem.
- ❖ Alla barn är jämställda och har lika värde.
- ❖ Familjen har det primära ansvaret för den vård och det skydd som barnet behöver.
- ❖ Barnets rätt till särskilt skydd mot övergrepp och utnyttjande.
- ❖ Familjen är speciellt viktig för barnets utveckling och välfärd.
- ❖ Barnets rätt till båda föräldrarna och deras gemensamma ansvar för barnet.
- ❖ Barnets behov går före föräldrarna.
- ❖ Respekt för de kulturella värden som finns i barnets närmiljö.
- ❖ Vikten av internationellt samarbete för att säkra barns rättigheter.
- ❖ Barnperspektivet skall beaktas i beslutsfattandet.

(SOU 1997:116, s 53-57).

2.3 Artikel 12.1

”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.” (art. 12.1)

Artikel 12.1 påtalar rätten för barn att fritt uttrycka åsikter i alla frågor som berör dem och att dessa ska tillskrivas betydelse. Eftersom artikel 12 är en av grundprinciperna i barnkonventionen skall man även se artikeln i relation till andra artiklar, t ex artikel 2 där icke-diskrimineringsprincipen betonas. Alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter (SOU 1997:116 s 173-175). I artikel 12.1 finns också inslag av deltagande och inflytande för barn, som kanske är det mest radikala i barnkonventionen. FN-kommittén kopplar denna artikel till skolans verksamhet. Man frågar sig t ex om barn har möjligheter att delta och ge sina åsikter – är undervisningen demokratisk, kan barnen påverka (Hammerberg 2000 s 14)?

Artikel 12 betonar barnets rätt att delta i beslutsprocesser som rör barnet inom familjen, skolan och i samhället. Detta ska vara en grundläggande rättighet för barn. Respekterar man barn så låter man dem också uttrycka sina åsikter samt att man verkligen lyssnar på dem och inte ignorerar vad de ger uttryck för. Barn ska ha möjlighet att kunna påverka i en demokratisk process. Man kan säga att barn är fria att uttrycka sina åsikter likväl som de är fria att välja att inte säga någonting. Det är också en rättighet för barnet att vuxna inte tvingar dem att ha en åsikt. En förutsättning för att barnets åsikter ska tillmätas betydelse är vuxnas villighet att lyssna till och lära sig av barnet. Vuxna måste också förstå och ta hänsyn till barnets åsikter, vara villiga att ompröva sina egna åsikter och attityder och slutligen att betrakta besluten utifrån barnets åsikter. Barn vinner demokratiska färdigheter genom att vuxna ger dem tillfällen att delta aktivt i beslutsprocesser. Med vuxna menas här föräldrar, andra närstående, lärare, socialarbetare, jurister, psykologer och poliser. Barns rätt till deltagande är nära förknippat med att uttrycka sig fritt (<http://www.unicef.org/crc/bg008.htm>).

3. TIDIGARE FORSKNING

3.1 Definition av inflytande och delaktighet

Christopher Tägtström, ordförande i Elevorganisationen (1995) delade in demokratibegreppet i tre steg, inflytande, delaktighet och makt. Enligt Tägtström, betyder inflytande att man är med och påverkar besluten på något sätt. Delaktighet betyder, att man är med i hela beslutsprocessen. Makt betyder, att man avgör vilka beslut som ska fattas (SOU 1996:22 s 51).

Benny Henriksson ger sin definition av begreppet delaktighet som han tycker stämmer speciellt bra in på barn och ungdomar, att delaktighet handlar om inflytande, om att vara med, att ha uppgifter och att ta ansvar (Henriksson 1991 s 51).

Inflytande och delaktighet är betydelsefulla för en persons utveckling. Möjligheten att kunna utöva inflytande ger självförtroende och man känner sig betydelsefull, dels för att man har en åsikt man vill ge uttryck för och dels för att man kan se möjligheter till förändring. Delta-gande ger också en känsla av att andra lutar på en och att man blir respekterad. När unga personer får vara delaktiga så utvecklas de också. Det är viktigt att barn och unga känner att de är en del av samhället och att de kan delta aktivt i politiken, för att demokratin ska fortleva (Sylwander 2001 s 9). Benny Henriksson som är sociolog beskriver på liknande sätt att delaktighet kan ge ungdomar olika vinster. Ungdomarna lär sig att utveckla demokratiska metoder. Känslan av att andra lyssnar på ens åsikter, att man kan påverka och förändra ger ungdomarna ett större självförtroende. Delaktigheten gör vidare att ungdomarna känner sig tagna på allvar och respekterade, man får en roll i samhället (Henriksson 1991 s 54).

Alan Prout (2000 s 304-315) anser, att både kontroll och självständighet finns närvarande och står samtidigt i kontrast till varandra, när det gäller barns deltagande. Dels finns tendensen att se barn som individualister med ett utrymme för självständighet och ett självstyrkt agerande, dels finns det en större övervakning, kontroll och styrning av barn i samhället. Prout skriver att de nordiska länderna tillvaratar barnens intressen på så sätt att det tycks skapa större utrymme för dem i den allmänna diskussionen. Samtidigt kritiserar Prout de nordiska länderna för att de inte utnyttjar möjligheten för ungdomar, att göra sin röst hörd i politiska frågor.

3.2 Barnombudsmannens undersökning

År 1998 gjorde Barnombudsmannen (BO) en enkätundersökning via Internet. Barnombudsmannen vände sig dels till barn i mellanstadiet och dels till barn i högstadiet. Frågorna utgick från barnkonventionen och tanken var att spegla vilken syn barnen hade på sina egna rättigheter. Generellt kunde man se att barnen i mellanstadiet var mer positivt inställda till vuxnas stöd och de äldre ungdomarna var mer kritiska (Barnombudsmannen 1999 s 5-10). Mellanstadie- och högstadiebarnen tyckte att deras föräldrar hade tid att lyssna på dem. I frågor som handlar om familjen måste man beakta att barnens lojalitet med familjen är stark och att man inte gärna lämnar ut dem. Alla barnen, men främst mellanstadiebarnen kände sig också uppskattade och sedda i skolan (Ibid s 19-22).

De allra flesta barnen på mellanstadiet anser sig ha inflytande i skolan. BO gjorde en undersökning samma år på Internet, och vände sig till mellanstadiet. Barnens svar visar att infly-

tande i skolan till stor del utgår från barnets individuella tillvaro, t ex hur mycket mat de får, hur de arbetar på lektionerna och vem de ska arbeta tillsammans med. Flickorna ville bestämma i större utsträckning än pojkarna och flickorna var mer nöjda med sina möjligheter till inflytande jämfört med pojkarna. Inflytande som barnen skulle vilja ha är att kunna bestämma vilken lärare de ska ha, när de ska ta rast och hur mycket läxor de ska ha (Barnombudsman- nen 1999 s 30-32). Barnombudsmannens undersökning visar vidare att många mellanstadie- och högstadieelever saknar kunskap om barnkonventionen, men jämfört med en liknande un- dersökning från 1997 så har kunskapen om barnkonventionen ökat. Detta betyder att det finns mycket kvar att göra för att barnkonventionen ska bli känd för alla barn (Ibid s 54-55).

Under våren 2001 har Barnombudsmannen gjort ytterligare en enkät på sin hemsida på Inter- net. BO frågar mellanstadiebarn om hur de har det och vad barn och vuxna kan göra för att barnen ska få det bättre. Barnen känner, att föräldrarna är de som mest lyssnar på dem och ganska många tycker också att lärarna lyssnar på dem. På frågan om vad som behöver förbät- ras svarar barnen, att fattiga barn i världen behöver mat, kläder, bostad, skola m m. Många barn anser, att kriget behöver ta slut för att barn ska få det bättre. En annan förändring som många påtalar är att barn får vara med och bestämma mer och att de får komma till tals mer än vad de gör idag. Barnen behöver trygghet, kärlek, respekt, rättvisa och en bättre miljö. Barnen tycker, att vuxna måste lyssna mer på dem och bry sig mer om vad de tycker (http://www.bo.se/lyssna_på_oss.htm).

3.3 Skolverkets och skolkommitténs undersökningar

Under läsåren 96/97 och 97/98 har fyra rapportörer från skolverket följt 41 skolors arbete med elevinflytande. Under projektarbetets gång har utvecklingsområdet ”Elevens inflytande och arbetet i skolan” kommit att kallas Elias-projektet. Skolorna betonar, att ett av skolans vikti- gaste uppdrag är att barnen lär sig att utöva inflytande för den framtida demokratin. Flera skolor tycker att eleverna inte är intresserade av att engagera sig i klassråd och elevråd (Skol- verket 1999 s 6-12).

Eleverna själva vill ha variation i sitt lärande och utöva ett väl genomtänkt inflytande i under- visningen. Eleverna uppskattade att få välja plats för att bedriva sina studier, t ex att välja mellan skolbänken och ett bord i korridoren. De upplevde en frihet i att komma från klass- rummet om de så önskade. De skolor som har ” eget arbete ” betonar vikten av att välja och

fatta beslut. Elevinflytande blir att välja själv bland olika givna förslag och att besluta själv utan påverkan av andra. Det finns lärare som menar, att det är skendemokrati eftersom det inte handlar om innehållet. I en skola där man tidigare arbetat med ”eget arbete” lät man eleverna under en vecka arbeta med precis vad de ville utan givna val. Resultatet blev att eleverna inte kunde välja själva utan de planerade exakt som de gjort tidigare (Skolverket 1999 s 14-19).

Några elever från mellanstadiet säger, att de tycker det blir roligare att arbeta om de själva får bestämma vad de ska jobba med. Kraven på egen planering kan också bli alltför svårt för andra barn. Både lusten och ansvaret kan saknas hos barnen. Lärare och elever betonar, att man måste träna på förmågan att hantera inflytande och att ta ansvar (Ibid s 63-64).

Barn på låg- och mellanstadiet är ofta nöjda med det inflytande de har. I dessa åldrar är barnen positiva till skolan, fröken och vuxenvärlden och förbättringar som de önskar gäller oftast saker utanför klassrummet, t ex fler klätterställningar, gungor, bättre fotbollsplan och godare mat (Ibid s 73). Det har visat sig att lärarens förhållningssätt till eleven är avgörande för förmågan att utöva inflytande. Det önskvärda förhållningssättet är att läraren lyssnar, respekterar och intresserar sig för elevernas åsikter och önsknings. Det är därmed viktigt att skolledning och lärare intresserar sig för elevrådets förslag för att möjligheten till inflytande skall finnas (Ibid s 75-77).

Elevinflytande är en mänsklig rättighet. Elever ska ha inflytande dels för att det ingår i skolans uppgift att lära ut demokrati och dels för att delaktighet är en förutsättning för lärande (SOU 1996:22 s 21). Två undersökningar som Skolverket gjort 1992 visar, att den formella demokratin med klassrådet som forum för inflytande är införd i de flesta skolorna, men att inflytande på undervisningen och på skolarbetets uppläggning och planering inte är genomförd. Eleverna tycker det är viktigt att kunna påverka, denna önskan ökar med stigande ålder. I en undersökning från 1993 visar Eva Forsberg vid Uppsala Universitet att både elever, lärare och skolledare anser att elevernas inflytande över undervisningen är begränsad. De elever som är nöjda med undervisningen bedömer elevernas inflytande som större, jämfört med andra elever, de anser också att lärarna lyssnar på dem. Samtidigt anser flera av dem att det är bäst om lärarna bestämmer över undervisningen. Skolverkets nationella utvärdering (1992) visar att eleverna tycker att de har större inflytande i praktiska och estetiska ämnen, t ex slöjd (Ibid s 37-40).

Under 1994/95 anordnade Svenska Kommunförbundet konferenser där ungdomar från grundskolan och gymnasieskolan diskuterade elevinflytande. Eleverna betonar att de vill behandlas rättvist och med respekt. Eleverna tycker också att en öppen dialog tillsammans med lärarna är viktig om de problem som kan uppstå. Det är viktigt att kunna ge och ta kritik, vara flexibel och villig till förändring både för lärare och elever. Skolverkets nationella undersökning från 1992 belyser att lärarna inte tycker att elevernas medverkan i planeringen av undervisningen är betydelsefull. I Landsorganisationens stora rättviseutredning ingick en rapport om skolan från 1993. Några ungdomar ur arbetarklassen tyckte att lärarna mest intresserade sig för de elever som redan var duktiga. Men de minns också en lärare speciellt, för att han lyssnade på dem och behandlade dem med respekt. Eleverna fick själva vara med och bestämma om vad de skulle studera och då steg betygen. Sammanfattningsvis har varken eleverna i grundskolan eller gymnasieskolan något reellt inflytande på undervisningen. Eleverna vill ha inflytande och en öppen dialog mellan lärare och elever. Det finns ett behov hos eleverna att vuxna ser och lyssnar på dem, att de blir bemötta med respekt och tagna på allvar. Eleverna ansåg, att deras förslag sällan leder till förändringar (SOU 1996:22 s 41-46).

3.4 Källkritik

Vi har här valt undersökningar som är gjorda av statliga myndigheter för att de har varit relevanta för vår undersökning. Vi är medvetna om att statliga myndigheters undersökningar inte alltid är vetenskapligt utförda och därför inte är representativa. När det gäller enkätundersökningar utförda på Internet, är vi medvetna om att urvalet av de svarande är okontrollerat och bör tolkas med viss försiktighet. Vi har ändå valt att använda oss av dessa undersökningar, eftersom de har frågat barnen direkt och vi har inte funnit någon annan tidigare forskning där man har samtalat direkt med barnen.

3.5 Samtala med barn

När barn tänker, är tänkandet alltid riktat mot omvärlden, det blir då inte fråga om att blicka in i barnets huvud, utan att blicka ut i världen genom barnens ögon. Barnet interagerar med omvärlden och genom att man ställer en fråga, börjar barnet att tänka. En aspekt av skillnaden mellan barns och vuxnas sätt att tänka, kan vara att innebörden av frågan blir olika för dem. Barnet kan ha uppfattat frågan och situationen på ett annat sätt än det som var intervjuarens avsikt (Pramling 1993 s 31-32). Barns förmåga att uppfatta, förstå och förhålla sig till olika

frågor som rör moral, normer och regler förändras efterhand barnet blir större. För att dessa normer och regler ska kunna utvecklas och fungera som stöd bör de emellertid vara tillräckligt tydliga, ändamålsenliga och avpassade efter barnens förståndsmässiga förmåga (Rödström 1991 s 43-44). Barn i 9-12 årsåldern har funderingar som rör sig över ett brett spektrum. Från att vara jag-inriktade går det över till familjen och kamraterna, för att sedan också innefatta livsprocesser och internationella företeelser. Resultaten återspeglar barns expanderade livsrum och erfarenhetsfält (Hartman 1986 s 95). Barns perspektiv vidgas ju äldre de blir och de får en ökad förmåga att problematisera motiv, vilket märks genom att frågor om skuld är relativt vanliga i denna åldersgrupp. Abstraktionsgraden höjs och även om barn inte verkligen har upplevt krig, död eller internationell orättvisa, så bottenar deras frågor och funderingar kring dessa motiv, direkt i deras engagemang för sådana frågor (Ibid s 109-110). En tioåring är inget småbarn längre utan har via skolan tagit steget ut i samhället och har en tämligen vid utblick på världen (Ibid s 45).

När man samtalar med barn är det viktigt att få en naturlig kontakt, att man är sig själv och att man inte har bråttom. Det behövs inlevelseförmåga och lyhördhet för att intervjua barn och för att komma fram till de utmärkande dragen i barns tänkande. Det är oftast ganska lätt att få barnen att svara på frågor i en intervju det kan dock vara svårare att få innehållsrika svar eller svar på det man är ute efter. Då kan det vara bra med många pauser och uppföljningsfrågor (Alskog 1993 s 109). Intervjuarens vilja att veta, förmåga att lyssna och önskan att förstå är grunden för en lyckad intervju. Skillnader i perspektiv, vuxenperspektiv i motsats till barnperspektiv kan ge upphov till vissa tolkningssvårigheter, såväl i intervjun som i analysen. Är det möjligt för en vuxen att förstå barnens värld och har man uppfattat vad barnen sagt på rätt sätt? Syftet med de flesta barnintervjuer är dock att försöka tränga in i barnens värld och försöka göra deras perspektiv synligt. Rimligheten av vad barn säger, bör ses mot den kunskap som finns om barns utveckling och den kännedom man har om intervjusituationen och barnens miljö (Lindh-Munther 1993 s 12-13).

3.6 Ny modell

Harry Shier tar i tidskriften *Children & Society* Vol.15 upp en ny modell för att öka barns deltagande i beslutsfattande, vilket är i linje med artikel 12.1 i FN:s barnkonvention. Modellen som utgår från Harts steg fokuserar på fem nivåer av deltagande/delaktighet och tar inte alls upp icke deltagande/delaktig (Shier 2000 s 107).

1. Vuxna lyssnar på barn: På denna krävs det endast när barn själva uttrycker en åsikt att de vuxna lyssnar på ett uppmärksamt och noggrant sätt (Shier 2000 s 111).
2. Barn får stöd till att uttrycka sina åsikter: Denna modell erkänner att det finns många orsaker till varför barn, som har åsikter i många frågor, inte uttrycker dessa för vuxna. Det kan bero på brist på förtroende, blyghet, låg självaktning, tidigare erfarenheter av att inte bli hörsammade, att uttryckta åsikter inte blivit produktiva, ingen kultur av delaktighet eller otillräcklig kommunikationsfärdighet. Dessa barn behöver positivt stöd för att övervinna sådana barriärer (Ibid s 112).
3. Barns åsikter tas på allvar, är av betydelse: Det har hävdats, att det inte är någon mening att möjliggöra för barn att uttrycka sina åsikter, om de sedan inte tas på allvar (Ibid s 113).
4. Barn är med i beslutsfattandeprocessen: Här möts barn och vuxna och planerar, barnen är direkt involverade i det skede då beslut tas (Ibid s 113-114).
5. Barn delar ”makt” och ansvar för beslutsfattande: På denna nivå är det viktigt att de vuxna inte förnekar barns förmåga att utveckla olika grader av ansvar. Det är även av stor vikt att vuxna inte pressar barnen att ta ansvar för något som de inte vill, det är speciellt viktigt att vuxna och barn delar ”makten” och ansvaret (Ibid s 115)

På varje nivå av delaktighet kan individer och organisationer ha olika grader av åtaganden i processen att stärka (empowerment). Modellen försöker klargöra dessa genom att identifiera tre skeden av åtaganden på varje nivå (Ibid s 110).

1. Inledning, öppnanden (openings). Inträffar så snart någon som arbetar med barn är beredd att agera på denna nivå och skapar ett personligt engagemang.
2. Tillfällen, möjligheter (opportunity). Inträffar när man upptäckt behoven, vilket möjliggör för ”arbetare” eller organisationer att agera på denna nivå i praktiken.
3. Skyldigheter, plikter (obligations). Etableras när det blir en överenskommen linje hos organisationen, att personalen skall arbeta på denna nivå.

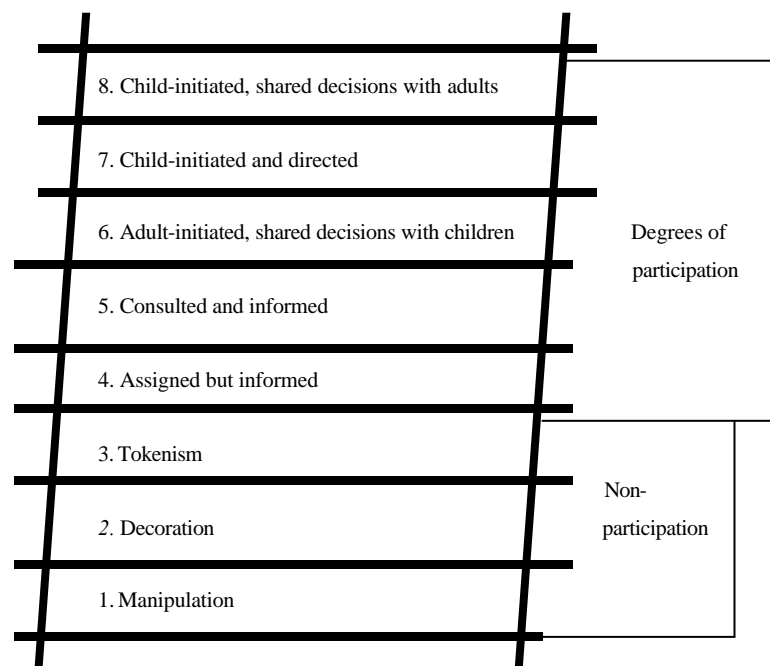
Denna nya modell står i stor skuld till Harts arbete. Den har inte för avsikt att bli en ersättare för stegen av delaktighet, utan kan fungera som ett redskap för utövare, att förklara de olika perspektiven av deltagandeprocessen. Modellen tillhandahåller en logisk ordningsföljd av 15 frågor, som ett verktyg för planering av deltagande för alla som arbetar med barn (Ibid s 111).

4. VÅRA TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

4.1 Delaktighet på olika nivåer

Roger Hart är professor i miljöpsykologi och utvecklingspsykologi vid City University of New York. Han gjorde 1979 en internationell undersökning om barns och ungas delaktighet i olika miljöprojekt. UNICEF gav Hart i uppdrag att följa upp undersökningen och skriva en essä om barns delaktighet. Delaktighet är en fundamental rättighet av medborgarskap. Barn behöver bli involverade i meningsfulla projekt tillsammans med vuxna. Essän, som heter *”Children’s participation: From tokenism to citizenship”*, tar upp olika aspekter på barns delaktighet i samhället, både i västvärlden och i utvecklingsländerna. Hart menar, att nivån på ett lands demokrati beror på invånarnas delaktighet i samhället, även barnens delaktighet. Barnens rättigheter har fått allt större genomslagskraft, barns förmåga att göra sin röst hörd och vara med och påverka har uppmärksammats. Ett land som strävar efter demokrati måste ge barnen tillfällen att vara delaktiga i samhället (Hart 1992, s 3-5). Hart har utvecklat en steg för att beskriva olika aspekter av barns delaktighet och icke delaktighet. Förklaringar till de olika stegen finns dels hos Roger Hart och dels i Harry Shiers artikel om Roger Harts teori.

(Hart 1992 s 9).

Ingen delaktighet:

1. *Manipulation.* Vuxna anser ibland, att ”ändamålen helgar medlen” och manipulerar barn i frågor där de inte förstår innebörden och/eller konsekvenserna. Ett annat exempel kan vara, att barnen blir konsulterade men får inte veta hur deras idéer och förslag används (Hart 1992, s 10-11).
2. *Decoration.* Det andra trappsteget kan förklaras med att vuxna använder barnen för att stödja sina budskap på ett relativt indirekt sätt. Barnen används som ”prydnader” utan att de själva vet vad det handlar om. Till skillnad mot manipulation så låtsas inte de vuxna att initiativen kommer från barnen (Ibid).
3. *Tokenism.* Begreppet används här för att beskriva exempel där barnen uppenbarligen tilldelats en röst, men har i själva verket liten eller ingen valmöjlighet när det gäller ämne eller utformning. De har liten eller ingen möjlighet till att formulera sina egna uppfattningar. Barn används också ibland i diskussionspaneler, där charmiga och välformulerade barn är utvalda av vuxna till att sitta med i panelen. De har liten eller ingen faktisk förberedelse i ämnet och har inte haft samråd med sina kamrater, vilka det antyds att de representerar (Ibid).

Delaktighet:

Nu har vi kommit till den delen av stegen där delaktighet finns med. För att begreppet delaktighet ska kunna användas krävs:

- ❖ Att barnen ska förstå intentionerna av det de medverkar i
 - ❖ Att barnen ska veta vilka som beslutat angående deras medverkan och varför
 - ❖ Att barnen ska ha en meningsfull (hellre än en ”dekorativ”) roll
 - ❖ Att barnen ställer upp frivilligt efter att det klargjorts vad de ska medverka i
4. *Assigned but informed.* På fjärde steget beslutar de vuxna och barnen blir anvisade vad de ska göra och de gör det frivilligt. Barnen förstår innebörden, vem som bestämt att de ska vara delaktiga och varför. Vuxna respekterar deras synpunkter (Shier s 109).
 5. *Consulted and informed.* Barnen är på denna nivå konsulterade och informerade. Vuxna planerar och leder, men barnen förstår förloppet och deras åsikter behandlas på allvar (Hart 1992 s 13).

6. *Adult-initiated, shared decisions with children.* Vuxna har den inledande idén, men barnen är involverade i varje steg av planering och implementering. Det är inte enbart deras synpunkter som det tas hänsyn till, utan de är också delaktiga i att fatta beslut (Shier s 109).
7. *Child-initiated and directed.* Barnen har den inledande idén och bestämmer hur planeringen ska se ut. Vuxna är tillgängliga, vägleder och stöttar men tar inte ansvaret (Ibid)
8. *Child-initiated, shared decisions with adults.* Barnen har idén, tar initiativet, startar planeringen och inbjuder de vuxna att dela ansvar och beslut med dem (Ibid).

4.2 Kognitiv teori och utveckling

Jean Piaget (1896-1980) var en schweizisk filosof och psykolog som haft en framträdande roll när det gäller kognitiv teori, han hade en tvärvetenskaplig inriktning då han även hade en doktorsgrad i biologi. Han menade, att inlärning är ett resultat av vad människan gör med stimulering och inte tvärtom. Vi konstruerar vår egen subjektiva kunskap genom att välja ut, tolka och anpassa stimulansen till egna "system" (Imsen 1996 s 38). Piagets teori är en nomotetisk teori, vilken beskriver det som är gemensamt och ålderstypiskt. Han använder sig av kognitiva scheman, där former för "tänkande" kommer in i bilden och de kan hämtas fram och användas i situationer, som är olika de som de förut använts till. De kognitiva schemana är medvetna scheman som utgör råmaterial för tänkandet, barn kan tänka innan de handlar. Piaget talar också om den mentala adaptationsprocessen (anpassningsprocessen), där de inre schemana kan fungera som två nödvändiga delprocesser i utvecklingen. *Assimilation* är den första delprocessen och med Piagets terminologi kan det formuleras, att nya intryck anpassas till de scheman barnet redan har. När man står inför nya och okända situationer prövar man att tolka eller förstå det man uppfattar med sina sinnen. Dessa tolkningar görs med de scheman och den kunskap som finns, man förklarar det med hjälp av det man redan kan. Den andra delprocessen som är *ackommodation* förklaras med, att de gamla schemana inte är tillräckliga, det sker därför en omorganisation och en utvidgning av dessa. De ombildas så att de bättre passar in i situationen, man rättar till och förändrar de kognitiva strukturerna så att de kan ta in nya erfarenheter genom omgivningen (Ibid s 247-249).

Eftersom barnen vi intervjuade gick i femte klass, så har vi intresserat oss för Piagets konkreta operationella period (7-12 år). Barn börjar nu att bli mindre egocentriska. Deras mentala funktioner innefattar användandet av logik och de kan tänka ut idéer för att arbeta fram egen-

skaper hos objekt och att göra deduktiva slutsatser (Daniel m fl 2000 s 208). Kännetecknet för denna period är att tänkandet blir operationellt, det bildas en grundläggande struktur som gör tänkandet logiskt. Barn tänker fortfarande med hjälp av föreställningar om fysiska ting och med visuellt stöd i form av yttre handling, observationer eller i form av bild (Imsen 1996 s 259). Det är när barnen erövat förmågan till logiskt tänkande som de får möjlighet att direkt koppla ihop olika begrepp i sitt inre, ”i huvudet”. Verkligheten kan bli föremål för medvetna tankeoperationer, ”handlingar utförda i tanken” och för reflektioner över lagbundenhet, förlopp och sammanhang. Konkreta tankeoperationer brukar dominera över abstrakta och sker främst i nära anslutning till deras handlingar och med verkligheten som bas. Förmågan att tänka logiskt ger en säkrare bedömning om var gränserna går mellan verklighet och fantasi, en allt klarare bild av skillnaderna mellan verkligheten och de egna uppfattningarna om denna verklighet (Rödström 1991 s 35-36). I denna period bildas två andra strukturer och det är förmågan att klassificera och ordna i ordningsföljd. Begreppen kan nu systematiseras i över- och underordnade begrepp (Imsen 1996 s 260). Piagets bruk av termen inläring använder han med syftning på förvärvandet av faktakunskap. Genom att barnet utvecklar intelligens kan det klassificera t ex de olika djurarterna men måste lära sig varje arts rätta plats i klasshierarkin (Turner 1977 s24). Nu kan barnen förklara varför de har gjort olika klassifikationer och förstå relationen mellan dem (Beard 1973 s 25). Barnen utvecklar också ett samvete och de vet att det är möjligt att bedöma andras avsikter och handlingar, genom att själv tänka sig in i deras ställe, samt att alla inte reagerar likadant. Vid 10-årsåldern har de den kognitiva förmågan, som gör att de kan överväga möjligheter och kan vidare föreställa sig möjliga resultat. Vid den här åldern är också känslan stark av vad som är rätt och fel (Daniel m fl 2000 s 232-236)

4.3 Barnperspektiv

Det är viktigt att ha ett barnperspektiv för ögonen. Den norske barnforskaren Per Olav Tiller associerar ett barnperspektiv till vad barnet ser, hör, känner och upplever om sin tillvaro. Barnperspektivet handlar om att vi försöker se världen med barnens ögon och att vi söker förstå hur de ser på sin tillvaro. Tidigare har man inom forskningen frågat vuxna om hur barn upplever olika händelser, men som Per Olav Tiller skriver; att den som bäst vet är barnet självt så varför inte tala med honom eller henne. Vissa erfarenheter och kunskaper har endast barnen och därför måste vi se dem som sakkunniga informanter (Tiller 1991 s 72-75).

Alan Prout och Allison James talar om ett nytt paradigm, som är ett nytt sätt att se och förstå barn. Barn ses som aktiva subjekt i den nya forskningen och man samtalar med barnen för att göra deras röster hörda. Barnen ses som aktiva i sin sociala utveckling och ska ses som deltagare i den världen de lever i. Det betonas att barndomen har ett eget värde i sig (Prout & James 1990 s 7-10).

4.4 Barnperspektivet möter forskarperspektivet

Samhällets krav och syn på en forskare innebär att forskaren ska söka ny kunskap, att slutsatserna ska vara väl underbyggda samt att kritiskt granska empirin och inte dölja eller tillmäta saker vikt efter eget intresse. Barnkonventionen ställer också krav på barnforskningen när det gäller valet av forskningsperspektiv och förhållningssätt till de barn som studeras. Som barnforskare gäller att man tillgodoser barnets rätt att bli hört och synliggjort. Barnkonventionen utmanar barnforskaren att lämna sin allmänt vedertagna forskningsuppfattning för att lättare få syn på det barnspecifika som barn har men vuxna saknar. Vi behöver lära oss att barns tankar har ett innehåll och värdesätta detta. En polsk läkare och pedagog, Janusz Korczak skrev:

Ni säger: Det är tröttsamt att umgås med barn. Det är riktigt. Ni tillägger: Därför att man måste sänka sig till deras nivå, böja sig, kröka på ryggen, göra sig liten. Men där tar ni fel. Det är inte det, som är det mest tröttsamma. Det är snarare det faktum att man måste höja sig, så man når upp till deras känslor. Sträcka på sig, göra sig längre, ställa sig på tå. För att inte såra dem.

Den moderne barnforskaren har lärt sig att värdesätta barns kompetenser liksom Korczak. Ett lyssnande och inkännande förhållningssätt är vi skyldiga att inta gentemot barnen och det förutsätter att vi har god kunskap om barnen. Vuxna har mycket att lära av barnen. En barnforskare ska belysa barnens egna perspektiv på verkligheten och på så sätt forska med barnen och inte enbart på barn. Det gäller för barnforskaren att kunna se på världen tillsammans med barn. Utifrån barnkonventionen kan man se det som en uppgift att presentera för andra hur och på vilka sätt barnen ser och upplever världen (Hartman 1997 s 31-45).

5. RESULTAT

5.1 Presentation av barnens uppsatser

Barnen definierade begreppet rättigheter på följande sätt: De flesta skriver att en rättighet är något de har rätt att göra eller något de får lov att göra. Några menade att ”alla ska bli behandlade på ett bra sätt” och ”alla har rätt till att de vuxna ska lyssna”. Många elever ansåg att de ska få vara med och bestämma och säga vad de tycker.

Rättigheter som eleverna tycker att de har är primära rättigheter som för många är självklara. Många barn uttrycker, att de är nöjda och tycker att de har många rättigheter som de skulle vilja att barn i hela världen hade, t ex ”Inga barn ska få dö i krig eller något annat plågsamt, inga barn ska få leva i krig”. En flicka tog upp situationen för barnen i Afghanistan och jämför med hur det är att vara barn i Sverige. Vi har delade in barnens rättigheter i: grundläggande behov, trygghet, respekt för den egna personen, fritid, att bestämma och övrigt.

Grundläggande behov som barnen nämner som sina rättigheter är ett hus att bo i, mat och vatten, sjukvård, utbildning och att inte behöva arbeta. Trygghet för barnen är att ha föräldrar och att få kärlek från dem, att inte bli slagna eller misshandlade av några vuxna och att bli bra behandlade hemma. Ett barn skriver ”Man har rätt till att inte vara rädd, ingen ska behöva vara ensam i mörkret”. En del barn uttrycker, att de har någon som hjälper dem, har vuxnas stöd och blir behandlade lika. Rättigheter som rör respekt för den egna personen är, rätt att ha åsikter, bli lyssnade på och känna att de blir respekterade. Barnen tycker att de har rätt till att se ut som de vill, vara sig själva och inte bli tvingade till någonting. Fritiden är också viktig för barnen, leka, ha kul och vara med kompisar ser de som sina rättigheter. Olika fritidsaktiviteter som vara ute i naturen, rida, spela pingis, spela fotboll, dansa, åka skridskor och gå till badet är andra exempel på rättigheter. Barnen kan cykla vart de vill, gå på stan och köpa hamburgare och åka tåg själva. Att gå i kyrkan är också en rättighet. Få lov att bestämma ser barnen som ytterligare en rättighet. Många skriver att de får bestämma vilka grejor de ska ha på sitt rum och hur det ska se ut på deras rum. För övrigt nämner eleverna rätten till pengar, kläder, ett namn och sist men inte minst ”rätt till rättigheter”. Rättigheter som eleverna skulle vilja ha mer av är att bestämma lite mer av allt t ex bestämma mer i skolan, vara längre i stallet och högre månadspeng. En elev skrev att hon tyckte att barn skulle kunna rösta. Att inte bli orättvist behandlad i skolan eller hemma och slippa bråk hemma, vill några barn ha

som rättighet. ”Jag skulle vilja ha en rättighet som bestämmer att alla barn i hela världen fick samma rättigheter som jag har!”, är ett tänkvärdt citat från en elvaåring. Eleverna har inte räknat upp lika många rättigheter som de skulle vilja ha, jämfört med rättigheter som de tycker att de har.

5.2 Artiklar ur Barnkonventionen i barnens uppsatser

Provision	
<p>Artikel 6 Rätt till liv och överlevnad</p>	<p>En elvaåring uttrycker att han har rätt till rättigheter. Några barn tycker att de har rätt till hjälp och kärlek av vuxna, även stöd och någon som lyssnar.</p>
<p>Artikel 7 Rätt till namn och nationalitet</p>	<p>Två barn tycker att en rättighet de har är att ha ett namn.</p>
<p>Artikel 9 Åtskiljande från föräldrar</p>	<p>Några barn uppger rätten till sina föräldrar och rätten att ha föräldrar.</p>
<p>Artikel 24 Hälsa- och sjukvård</p>	<p>Att få sjukvård och medicin är en annan rättighet som barnen påtalar.</p>
<p>Artikel 27 Levnadsstandard</p>	<p>Återkommande rättigheter är mat, vatten, kläder, bostad och pengar. När det gäller pengar skriver barnen dels om familjens pengar och dels om sin egen vecko/månadspeng.</p>

<p>Artikel 28 Rätt till utbildning</p>	<p>Många elever nämner rätten till skola och utbildning.</p>
<p>Artikel 31 Vila och fritid</p>	<p>Vi har tagit del av barnens många olika fritidsaktiviteter t ex vara med kompisar, leka och ha kul, vara i stallet, dansa, spela fotboll och pingis, gå till badet, vara ute i naturen och gå i kyrkan. Till barnens fritid hör också att cykla, gå på stan och köpa hamburgare och åka tåg själv.</p>
<p>Protection</p>	
<p>Artikel 2 Icke-diskriminering</p>	<p>Diskriminering av barn, skriver en flicka om. Hon jämför barnen i Afghanistan och i Sverige. ”Men jag är glad att jag inte bor i Afghanistan. Flickorna får inte visa ansiktet eller gå i skola.” En annan elvaåring skriver, ”Jag skulle vilja ha en rättighet som bestämmer att <u>alla</u> barn i hela världen fick samma rättigheter som jag har!”</p>
<p>Artikel 19 Skydd mot övergrepp</p>	<p>Många barn tar upp att vuxna inte får misshandla eller slå sina barn. Det är en rättighet att bli behandlad bra hemma och slippa bråk. Ett barn skriver, ”Jag har rätt att cykla utan att bli överfallen”.</p>

<p>Artikel 32 Skydd mot ekonomiskt utnyttjande</p>	<p>Barn ska inte behöva arbeta, tycker några elever.</p>
<p>Artikel 38 Skydd mot väpnade konflikter</p>	<p>Inga barn ska behöva befinna sig i krig, skriver några barn.</p>
<p>Participation</p>	
<p>Artikel 12 Åsiktsfrihet och rätten till att bli hörd</p>	<p>Rätten till sina åsikter, att fritt få uttrycka vad man tycker och bli respekterad för dessa, tycker många barn är viktigt. Många elever tycker, att det är deras rättighet att få vara med och bestämma i olika sammanhang, t ex hur många timmar barnet ska träna och tävla i konståkning, vad man ska äta till middag, möbleringen av det egna rummet m m. En övervägande del av barnen tycker att lärare och vuxna oftast lyssnar på dem.</p>
<p>Artikel 14 Tanke- samvets- och religionsfrihet</p>	<p>Gå i kyrkan är en rättighet, tycker en elev.</p>

5.3 Presentation av barnintervjuerna

Skolan

”Jag har hört ordet på TV”

Nästan alla svarar att de inte känner till Barnkonventionen. Några barn har hört ordet men vet inte riktigt vad det är eller betyder. ”Jag har hört ordet på TV men jag vet inte vad det är.” Ett annat barn säger, ”det är någonting med barnens rättigheter.” De flesta barnen upplever att de inte har arbetat speciellt mycket med rättigheter. ”Ja vi fick en bok om barns rättigheter och pratade väl lite om det, vad vi hade rätt att göra och gick igenom boken.” och andra svarar ”Inte så mycket.”

”På roliga timmen...”

Barnens upplevelse är att de kan vara med och påverka undervisningen. Några barn tycker att de kan bestämma ”lite grann” och andra barn tycker att de kan bestämma utifrån olika val av läraren. Roliga timmen och gymnastik visar sig vara två ämnen där barnen i hög grad kan vara med och bestämma. ”På roliga timmen så bestämmer vi vad vi ska ha och göra. På idrotten på gympan får vi bestämma själva vad vi ska göra.”

”Vi fick göra ritningar...”

När det gäller skolgårdsmiljön skiljer åsikterna sig mellan Parkskolan i Osby och Lerbäcksskolan i Lund om hur mycket de får vara med och påverka. Hälften av barnen tycker, att de får vara med och bestämma ganska mycket om hur det ska se ut på deras skolgård. ”Ja, vi fick göra ritningar på hur skolgården ska se ut.” Andra barn tycker inte att de får vara med och bestämma lika mycket om skolgården. ”Det finns ju en skolgårdens dag och där får man fixa det men det är ingenting som vi bestämmer.” Många elever upplever, att de kan ge förslag genom klassråd och elevråd och på detta sätt kan påverka skolmiljön.

”Vi åkte till Liseberg...”

Många barn tycker, att de är med och bestämmer och kan påverka utflykter med klassen. Oftast är det lärarna som kommer med förslag om utflyktsmål och barnen får säga vad de tycker om förslaget. ”Ja, lärarna kommer med förslag och då får vi säga vad vi tycker och sedan röstar vi.” Barnen upplever, att de kan vara med och bestämma mycket mer när det gäller klassresor än utflykter.

”Vi skulle byta namn på matsalarna”

Vi frågade också barnen om det fanns något annat som de fick vara med och påverka i skolan. Skolämnet elevens val, olika maträtter i skolan, namn på matsalarna, musik i matsalen, möblering i klassrummet, om de ska ha julklappar eller inte och spela teater är annat som barnen får vara med och påverka. Citatet ”Vi är en del som ville göra teater och det har vi fått nu”, är ett exempel. Några elever tycker att klassrådet är ett forum för påverkan.

”De försöker hinna med så mycket som möjligt...”

De flesta barnen upplever att vuxna tar reda på vad de tycker, några barn ger utvecklingssamtal som exempel och andra säger kommissamtal. Barnen ger olika exempel som utvecklingssamtal, kommissamtal och att lärarna frågar på lektionerna. En elev säger dock ”De frågar ibland, men bryr sig inte om det.” Alla barnen upplever att de vuxna lyssnar på dem och blir respekterade för sina åsikter. Barnen känner att de vuxna har tid att lyssna på dem för det mesta, men ibland kan eleverna känna att lärarna är stressade och inte har tid för dem. ”Ja, för det mesta, inte när de är stressade, men oftast.”

Hemma

”Jag gör dem direkt när jag kommer hem”

Alla eleverna tycker, att de får vara med och bestämma om läxorna antingen själva eller tillsammans med föräldrarna. Många barn säger att föräldrarna påminner dem ibland. ”Ja. Det är bara ibland de påminner. Jag brukar göra dem på måndagar när vi får dem för man vill ju göra annat också.” Det är många barn som upplever att fritidsaktiviteterna tar så mycket tid att de inte riktigt hinner med läsläsningen.

”Vi tar det när de har fått lön”

De flesta barnen tycker att de får vara med och påverka vecko/månadspengen på olika sätt. Många barn är med och bestämmer genom att de tillsammans med föräldrarna diskuterar hur mycket de ska ha. ”Man får komma med förslag och förhandla lite. Så får man lite fördel själv.” Andra barn får ett förslag om hur mycket fickpengen ska vara och får sedan säga vad de tycker om förslaget. ”Mamma och pappa kommer med förslag och det brukar jag gå med på.” Några barn har ingen kontinuerlig veckopeng utan de får pengar när de behöver. ”Jag har lite olika, får när jag behöver.”

”Jag tittar på vad jag vill”

Den allmänna upplevelsen hos barnen är, att de själva får bestämma vilka program och hur mycket de vill titta på TV. Många barn tittar inte så mycket på TV, eftersom de tycker att fritidsaktiviteter och läxor upptar deras tid. ”Ja, jag har TV på rummet men är mest ute.”

”Jag tycker om att möblera om på mitt rum”

På frågan om barnen fick vara med och bestämma någonting annat hemma fick vi många olika svar. Vad familjen ska äta till middag, hur rummet ska se ut, utflykter, semesterresor, kläder och läggdags är några exempel på vad barnen får vara med och påverka hemma. ”Det finns mycket man påverkar och bestämmer hemma. Man är ju barn och har mycket att säga till om.”

”Ja, man kan berätta nästan allt”

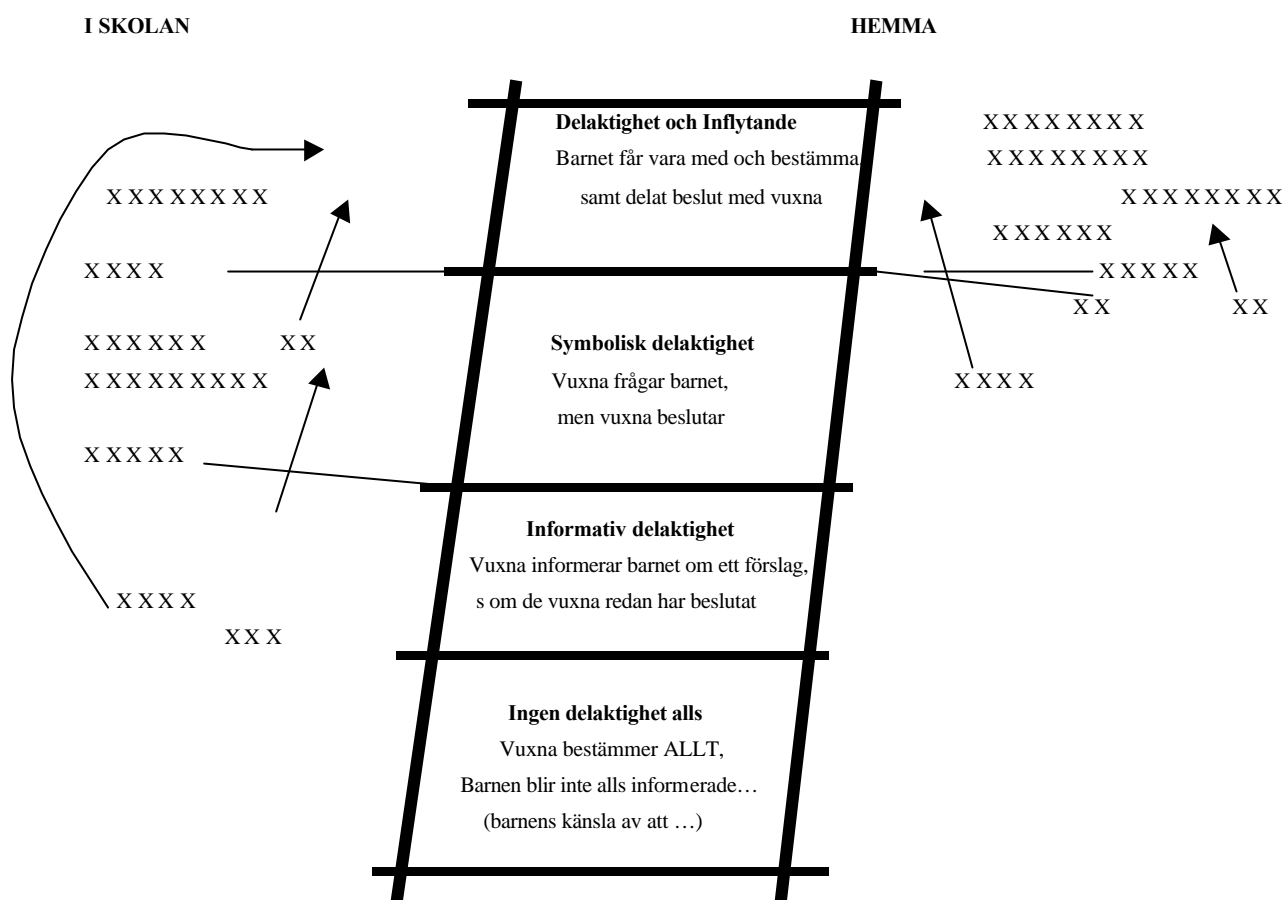
Alla barnen upplever att de vuxna i hemmet tar reda på vad barnen tycker. ”Mamma frågar vad jag tycker och så. Om jag gillar det eller inte.” Alla eleverna svarar entydigt ja, de tycker att de vuxna i hemmet lyssnar på dem. ”Ja. Jo, de lyssnar.” Samtliga barn tycker att de blir respekterade av de vuxna i hemmet. ”Ja, fast jag kan bli retad av min syster ibland.” ”Ja, för det mesta. Inte när det är något överdrivet t ex att man ska gå på bio varje dag.” Barnens upplevelse är att föräldrarna har tid att lyssna på dem. Några barn har svarat ”för det mesta.” Tillfällena då föräldrarna inte har tid att lyssna enligt barnen kan vara t ex när de har försovit sig, tittar på TV, pratar i telefon, ska på möten och när syskonen upptar föräldrarnas tid. ”För det mesta, inte när de pratar i telefon eller ska på möten.”

5.4 Barnens steg

Vi har gjort en egen förenklad variant av Harts steg i vår intervjuguide. Steg 1 *Ingen delaktighet alls* innebär att vuxna bestämmer allt och barnen blir inte alls informerade. Steg 2 *Informativdelaktighet* innebär att vuxna informerar barnet om ett förslag som de redan beslutat om. Steg 3 *Symbolisk delaktighet* innebär att vuxna frågar barnet men de vuxna beslutar. Steg 4 *Delaktighet och inflytande* innebär att barnet får vara med och bestämma samt delat beslut med vuxna. Barnen har fått berätta var de tycker att de befinner sig och om de är nöjda eller inte, om inte så har de fått berätta var de skulle vilja befinna sig. Vi har sammanfört alla barnen till en steg och presenterar detta här, i bild och sedan i text.

Stegen

- ❖ Var tycker du att du befinner dig på den här stegen? Motivera!
- ❖ Var skulle du vilja befinna dig på stegen? Motivera!

I skolan var det flest elever som upplever att de har symbolisk delaktighet, där vuxna frågar barnen men vuxna beslutar och många elever var nöjda med detta. Några påpekade att det skulle bli "Konstigt om man skulle vara med och bestämma allt." En liten del av eleverna tyckte, att de fick vara med och bestämma lika mycket som de vuxna i skolan. Andra elever tyckte att de vuxna informerade barnen om förslag som vuxna redan beslutat om. En liten del barn skulle vilja bestämma mer i skolan tillsammans med vuxna. *Hemma* upplever nästan alla barnen, att de befinner sig på översta steget som innebär att barnen tycker att de får vara med och bestämma och besluta tillsammans med vuxna. Ett fåtal barn tyckte, att de befann sig på steget under som innebär symbolisk delaktighet och dessa barn önskade, att de kunde vara med och bestämma mer.

En del elever valde att placera sig på två olika steg både hemma och i skolan, eftersom de tyckte att det berodde på vad situationen gällde. Barnen tyckte, att vissa saker kunde de vuxna

bestämna själva t ex bilköp och t ex vad man ska ha för kläder på sig kunde barn och vuxna bestämma tillsammans. Många är nöjda och tycker det är bra som det är, oavsett var på stegen de tycker att de befinner sig.

6. ANALYS

6.1 Barnens rättighetstänkande

Vid intervjuerna frågade vi barnen om de kände till barnkonventionen och nästan samtliga svarade, att de inte kände till den. Men vid läsning av barnens uppsatser ser vi, att mycket av det som barnen skriver kan kopplas till de olika artiklarna i barnkonventionen och att de därmed har ett rättighetstänkande. Barnen skriver att en rättighet de har är att ”säga vad jag vill och inte vill och vad jag tycker och tänker” och ”att barn ska bestämma lika mycket som vuxna” och detta stämmer överens med innehållet i artikel 12 i barnkonventionen. Barnen vet mycket om sina rättigheter även om de inte känner till barnkonventionen. Många barn säger, att de inte har arbetat så mycket med rättigheter i skolan, de säger ”Vi har fått en sån bok där det står våra rättigheter, som vi har pratat lite om och läst den här boken” och andra säger ”Inte vad jag kommer ihåg, vi har säkert pratat om det men kommer inte ihåg det.”

Vi kommer fortsättningsvis att sammankoppla, barnens upplevelser av sin delaktighet som har framkommit i intervjuerna, med Roger Harts teori. Vidare kommer vi också att sammankoppla barnens placering på vår stege med Harts stege.

6.2 Barnens delaktighet i skolan

Innebörden av artikel 12.1 är att barn ska ha möjlighet att göra sig hörda och få påverka sin egen situation. De ska få uttrycka sina åsikter och visas respekt för dessa. Vid intervjuerna framkom att vuxna i skolan lyssnar på barnen men att lärarna inte alltid har tid. Barnen upplever, att de vuxna för det mesta tar reda på vad de tycker och tänker, eleverna känner att de blir respekterade för sina åsikter.

Steg 4: Anvisad men informerad

Eleverna tycker, att lärarna oftast kommer med förslag om utflyktsmål men de respekterar barnets synpunkter. Barnen tycker det är roligt och följer gärna med. Den ena klassen ut-

trycker ett annat exempel, ”Det finns ju en skolgårdens dag och där får man fixa det men det är ingenting som vi bestämmer.” Det är någonting som lärarna bestämt men eleverna gör det frivilligt.

Steg 5: Vuxeninitierat, barn informerade och rådfrågade

Den andra klassen tycker att de får vara med och bestämma ganska mycket om hur det ska se ut på deras skolgård. ”Vi har fått ge förslag på hur skolgården ska se ut, det har varit en arkitekt som har ritat efter det.” Vuxna har tagit initiativet och barnens åsikter tas på allvar genom att de får vara med och påverka. På klassråd upplever många elever att de kan ge förslag om olika förbättringar. ”Ja, vi har ju klassråd och då får vi bestämma vad vi vill ha och sådant.” På klassråden kan eleverna rösta fram ett förslag men inga beslut tas, utan förslagen går vidare till elevrådet. Eftersom eleverna inte är delaktiga i beslutsfattandet så passar inte klassråden in på steg 6.

Steg 6: Vuxeninitierat, delat ansvar med barn vid beslut

Genom elevrådet får barnen möjlighet att vara delaktiga i att fatta beslut, olika maträtter i skolan, namn på matsalarna och musik i matsalen kan vara exempel på detta. ”I ett elevråd så får man ge förslag och sedan får man rösta.” ”Ja, vi får ju bestämma lite i matsalen, vi har ju musik och det är ganska nytt och det har vi bestämt.” I skolämnet elevens val får barnen själva bestämma utifrån vissa givna val vad de vill göra. ”Sedan har vi ju elevens val där vi får bestämma helt vad vi ska göra.”

Steg 7: Barninitierat, vuxna tillgängliga som rådgivare

Ett exempel på att barnen kommer med förslag och får vara med och besluta, är om de ska ha julklappar eller inte i skolan. ”Vi bestämde om vi skulle ha julklappar eller inte.” Möblering i klassrummet är någonting annat som barnen kan föreslå och vara med om och påverka. ”En gång kom någon med förslaget att vi skulle sitta så här (i rader) istället för i grupper.” På roliga timmen och på gymnastiken känner barnen att de är initiativtagare och delaktiga i beslutsprocessen. ”Roliga timmen, där alla får bestämma en sak” och ”På gymnastiken får vi göra upp ett schema vad vi ska göra och då får alla säga vad de vill.” Vuxna finns med som rådgivare men barnen tar det största ansvaret för planeringen. Det fanns en del elever som ville göra en teater, de föreslog detta för lärarna och fick gehör.

6.3 Barnens delaktighet i hemmet

I hemmet upplevde barnen att de hade ännu större möjlighet att göra sig hörda och de anser att föräldrarna har tid att lyssna på dem nästan alltid. Men det finns tillfällen då barnen upplever att de vuxna inte har tid att lyssna, t ex när de har försovit sig, tittar på TV, pratar i telefon och ska på möten. Några barn tycker också att syskonen tar upp föräldrarnas tid. Alla barnen tycker att föräldrarna frågar vad de tycker och att deras åsikter blir respekterade.

Steg 5: Vuxeninitierat, barn informerade och rådfrågade

Några barn får ett förslag från föräldrarna om hur stor veckopengen ska vara, barnen får sedan säga vad det tycker och föräldrarna lyssnar på deras åsikter. ”Nä det är mest pappa som fixar det. Men någon gång har han frågat om jag vill ha fem kronor över men det tycker inte jag. Det är bra nog. Jag har alltid haft veckopeng men om jag skulle säga att jag vill ha månadspeng så får jag väl det.” Föräldrarna lyssnar på barnets åsikter men ansvaret för beslutet ligger hos de vuxna.

Steg 6: Vuxeninitierat, delat ansvar med barn vid beslut

Många barn diskuterar och bestämmer tillsammans med föräldrarna hur stor veckopengen ska vara. ”Jag har månadspeng och jag tycker att jag får vara med och bestämma den. Mamma och pappa kommer med förslag och det brukar jag gå med på.” Många barn tycker att de får vara med och bestämma om vilken mat familjen ska äta. Även när det gäller hur dags de ska lägga sig på kvällen så upplever barnen att de får vara med och bestämma. ”Mat, sängdags får jag vara med och bestämma.” Semesterresor kan barnen också vara med och påverka. ”Jag får vara med och bestämma var vi ska åka på semestern.” Vid utflykter tycker några barn att de delar beslutet med vuxna. ”Vi bestämmer tillsammans genom att mamma och pappa ger ett förslag och så säger jag kanske att nä kan vi inte åka till något annat ställe och så kommer vi överens. Det är olika vems förslag som vinner.”

Steg 7: Barninitierat, vuxna tillgängliga som rådgivare

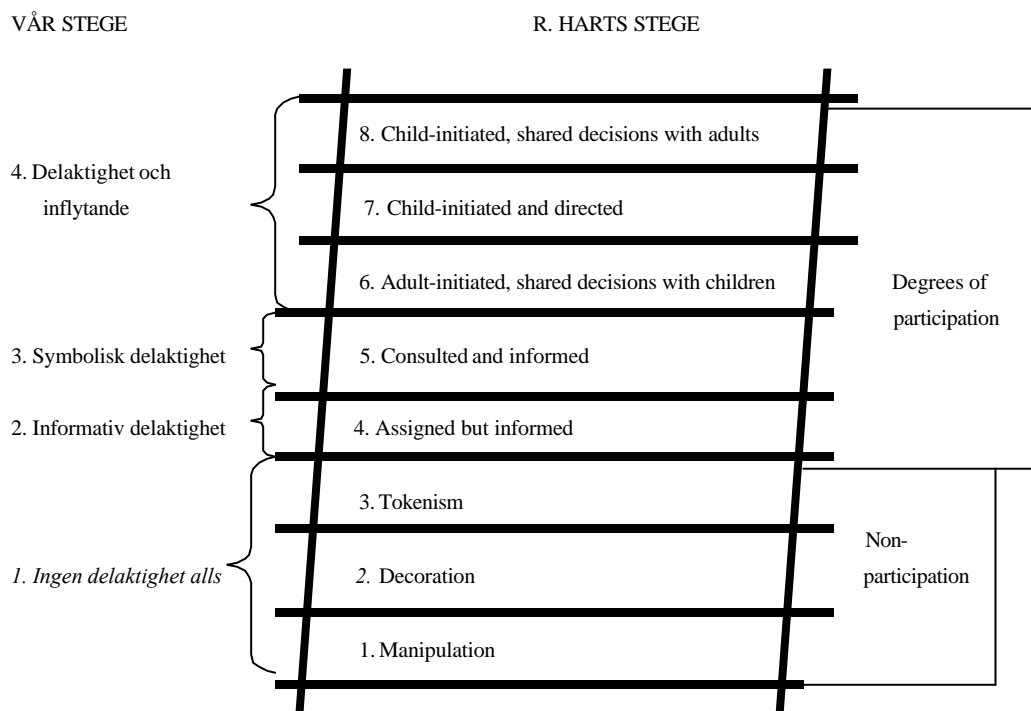
De flesta barnen tycker, att de själva bestämmer vilka TV-program och hur mycket de ska titta på TV. ”Jag tycker att jag får titta hur mycket jag vill. Fast jag gör ju mina läxor och sedan har jag en läggningstid, så ibland blir det inte så mycket jag tittar på TV.” och ett annat barn säger ”Jag, vi har två TV-apparater, så vi kan titta på olika program. Jag bestämmer själv vad jag ska titta på och hur länge. Fast jag går och lägger mig i hyfsad tid.” Barnen upplever,

att de själva bestämmer när de ska göra sina läxor, men föräldrarna finns tillgängliga och påminner dem. ”Har man någon fråga så kan föräldrarna hjälpa till, så blir det lite lättare.” ”Jag bestämmer själv, fast mamma och pappa påminner ibland.”

Steg 8: Barninitierat, delat ansvar med vuxna vid beslut

En del barn anser, att de bestämmer själva över sitt rum. ”Jag tycker om att möblera om på mitt rum och det ska jag göra nu i helgen. Jag har redan städat i byrålådorna.” Ett annat barn säger ”Jag får bestämma hur det ska se ut på mitt rum, det är inget mer som jag vill påverka hemma.” Barnen tycker, att deras rum är deras eget område som de själva vill bestämma över.

6.4 Barnens placering påstegen

I vår förenklade stegen motsvarar steg 1: Ingen delaktighet alls, steg 1-3 i Harts stegen som innebär att barnen inte har någon delaktighet. På denna nivå placerar inga barn sig.

Steg 2 som vi kallar informativ delaktighet motsvarar steg 4 i Harts stegen, anvisad men informerad. *I skolan* placerar sig en del av eleverna på detta steg. Barnen upplever att lärarna informerar dem om olika förslag som lärarna redan har bestämt. De flesta av dessa barn vill vara med och bestämma mer. *Hemma* placerar sig inga barn på detta steg.

Steg 3 i vår stege innebär symbolisk delaktighet och motsvarar steg 5 i Harts stege, vuxeninitierat, barn informerade och rådfrågade. *I skolan* placerar de flesta eleverna sig på detta steg. Lärarna frågar eleverna om olika förslag och de vuxna beslutar. Eleverna är nöjda med att de vuxna fattar besluten. *Hemma* befinner sig endast ett fåtal barn här, men samtliga av dessa önskar befinna sig högre upp på stegen.

Steg 4 i vår stege innebär att barnet har delaktighet och inflytande och motsvarar steg 6-8 i Harts stege, där barn och vuxna beslutar tillsammans. *I skolan* tycker en liten del av eleverna att de får bestämma tillsammans med vuxna och de är samtliga nöjda. *Hemma* befinner sig majoriteten av barnen här, de upplever att de får vara med och bestämma eller påverka väldigt mycket och är nöjda med detta.

7. SLUTDISKUSSION

Barnen tycker sig ha väldigt många rättigheter, vilka också är så självklara för dem att det ibland tycks vara svårt för dem att tänka ut vilka rättigheter de har, ändå kommer de på många rättigheter. Även om barnen kan mycket om sina rättigheter så kopplar de inte dem till barnkonventionen, därav kan man tänka sig att kunskap om själva barnkonventionen behöver spridas och fördjupas. I barnens uppsatser får vi en känsla av att barnkonventionen sammankopplas mer med barn i världen och inte så mycket med barn i Sverige.

Barnens upplevelse av inflytande och delaktighet är, att de anser sig kunna vara med och påverka sin situation. Barnen använder ofta begreppet ”att få vara med och bestämma”. Barnen sade sig vara nöjda med hur mycket de kunde påverka både hemma och i skolan. Oavsett var på stegen de placerade sig så var de flesta barnen nöjda. Några barn som placerades sig lite lägre än andra barn, var ändå nöjda med att de vuxna tog det mesta ansvaret och bestämde. Den här tendensen att barnen är nöjda stämmer överens med tidigare forskning t ex skolverkets undersökning av 41 skolors arbete med elevinflytande där man påpekar att barnen i denna ålder (mellanstadiet) oftast är nöjda. Vi tycker, att i vissa situationer får barnen vissa givna val och inte har någon reell delaktighet, men barnens upplevelser är att de i dessa situationer har möjlighet till påverkan. Detta är ett av många exempel som visar att barnens perspektiv skiljer sig från de vuxnas. Den här diskussionen om barns delaktighet får inte tolkas som så att barnen ska bestämma allt, givetvis måste det finnas en balans och ett medbestämmande mellan barn och vuxna.

När det gäller begreppen inflytande och delaktighet blev vi förvånade när vi upptäckte dess definitioner. I våra ögon betydde delaktighet att barnen hade en möjlighet att påverka och inflytande trodde vi var att barnen var med i hela beslutsprocessen, d v s att begreppet inflytande vägde mera tungt. Men vi har under resans gång upptäckt, att delaktighet innebär att barnen är med i hela beslutsprocessen och att inflytande är ett ”svagare” begrepp. Har man inflytande så har man möjlighet att influera, inverka eller påverka, men man är inte med i hela beslutsprocessen.

När man intar ett barnperspektiv så kan barnens uttryck verka så banala för andra. När vi hade gjort barnintervjuerna så undrade vi, vad skulle kunna använda dessa till och vad vi skulle kunna göra med barnens uttryck för att andra skulle finna dem intressanta. Vi tycker det har varit tankeväckande att ta del av hur barn tänker, men vi har sett vissa svårigheter i hur vi skulle kunna förmedla barnens tankar på ett bra sätt till andra. I uppsatserna och intervjuerna har det framkommit uttryck från barnen som är speciellt barnspecifika. Sett ur barnens ögon, presenterar vi här några citat. Barns rättvisetänkande framkommer i följande citat som skall ses och läsas ur barnens perspektiv. ”Om man jämför med ett barn från Afghanistan så är jag jättefri, t ex att gå och köpa en korv det får inte dom” och ”Det är lite orättvist för min storebror har mer månadspeng.” Barn har kortare tidsperspektiv jämfört med vuxna. ”Ibland när jag säger mamma så kan det ta en minut innan hon säger vad är det? Då tycker man att det är jättejobbigt, man har hunnit säga mamma, mamma jättemånga gånger.” Andra citat utgår från barnens egen verklighet; ”Inte vara rädd, ingen ska behöva vara ensam i mörkret” och ”Att ALLA barn ska få minst 1 älskvärt djur.” Ett annat roligt exempel på hur barn tänker och hur mycket deras fritidsintressen betyder är; ”Vi har ingen månadspeng för vi avstod från den när vi fick en halv häst.”

Har denna undersökning någon relevans för socialt arbete? Ja, det tycker vi. Det har varit mycket roligt, inspirerande och intressant att dyka ner i barnens funderingar och upplevelser. Ger man sig bara tid att verkligen lyssna på barnen så har de mycket kloka åsikter att dela med sig av. Vi anser, att barnen måste få komma till tals och att man lyssnar på dem mycket mer inom socialt arbete. Vi tror att man ute på fältet är alltför försiktig när det gäller att samtala med barn, man får aldrig vara rädd för att ställa direkta frågor till barnen. Vi tycker också det är viktigt att man respekterar och beaktar alla barns åsikter. Det hade varit intressant att undersöka två klasser i olika åldrar t ex en mellanstadieklass och en högstadieklass, för att se om de äldre barnens upplevelse av delaktighet hade sett annorlunda ut. En annan möjlighet är

också att jämföra resultat från olika socio-ekonomiska områden eller att inta ett genusperspektiv.

Mycket arbete sker i det tysta, anser vi. Exempel på detta är att det finns en Internationell barndag och en Barnrättsvecka. Lena Nyberg, barnombudsmannen, tycker att det är viktigt att diskussioner förs om hur barnens inflytande kan ökas och att den Internationella barndagen den 11 november 2001, kan utnyttjas till detta. Man måste lyssna mer till barns och ungas synpunkter. Om de får mer inflytande så kan väldigt många problem få enkla lösningar, säger Lena Nyberg. När vi påbörjade vår undersökning, vecka 47, pågick barnrättsveckan som genomfördes av Rädda Barnen. Det är en temavecka om FN:s konvention om barnets rättigheter som genomförs i anslutning till den 20 november, den dag då FN:s generalförsamling antog Barnkonventionen, år 1989. 360 skolor i ett 80-tal kommuner har deltagit i projektet vars mål är: att eleverna ska ges möjlighet att studera sina rättigheter och förstå hur de påverkar deras verklighet samt att omsätta barnkonventionen i praktiken. Målgruppen för denna temavecka är elever i åldrarna 6-15 år och all personal på skolorna. Vi saknade att media, t ex Lilla Aktuellt, dagstidningar inte uppmärksammade barnrättsveckan och internationella barndagen. Vi tycker, att lärarna på skolorna borde ha kunskap om detta och förmedla den vidare till eleverna.

Barnombudsmannen efterlyser metoder för att lättare kunna tillämpa barnkonventionen, för att kunna ge möjligheter att förändra barns villkor. Man kan fråga sig om ett sådant förändringsarbete leder till någon konkret förändring i barnens vardag? Barnombudsmannen betonar, att ett barnperspektiv måste finnas med i alla beslutsprocesser, d v s att man måste prata med barnen om vad de tycker och upplever. Barnkonventionen är skriven av vuxna för barn och barnens egna tankar finns inte med. Hur skulle de vilja att deras rättigheter såg ut? Om barnen fick möjlighet att skriva en ny barnkonvention tillsammans med vuxna, hur skulle den se ut och vilka rättigheter skulle barnen betona?

9. Källförteckning

9.1 Referenser

Alskog, Ilse (1993) ”Att intervjua barn... Bara några tankar om.” i Lindh-Munther, A., red,: *Barnintervjun som forskningsmetod*. Uppsala: Centrum för barnkunskap Uppsala Universitet. 2:a upplagan.

Barnombudsmannen (1999) *Å sen så tycker jag...* Stockholm: Barnombudsmannen.

Barnombudsmannen (2000) *Barndom pågår*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Bartley, Kristina (1998) *Barnpolitik och barnets rättigheter*. Göteborg: Sociologiska institutionen Göteborgs Universitet.

Beard, Ruth.M (1973) *Piagets utvecklingspsykologi*. Stockholm: Wahlström&Widstrand.

Danell, Mats (1999) *Inflytandets villkor. En rapport om 41 skolors arbete med elevinflytande*. Stockholm: Statens skolverk Liber distribution.

Daniel, Brigid., Wassell, Sally & Gilligan, Robbie (2000) *Child Development for Child Care and Protection Workers*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Hammarberg, Thomas (november 2000) *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.

Hart, Roger (1992) *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florens: UNICEF. International Child Development Centre.

Hartman, Sven G (1986) *Barns tankar om livet*. Lund: Natur och Kultur.

Hartman, Sven G (1997) "Barnets rätt att få vara sig själv" i Bilaga till Barnkommitténs huvudbetänkande SOU 1997: 116,: *Barnets bästa – en antologi*. Stockholm: Socialdepartementet.

Henriksson, Benny (1991) *Att skapa sin ungdom. Om det svåra samspelet mellan frihet och kontroll*. Slutrapport från projektet "Ung på 90-talet" i Västerås. Västerås: Glacio Bokförlag.

Imsen, Gunn (1996) *Elevens värld, introduktion i pedagogik och psykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Lindh-Munther, Agneta (1993) "Barnintervjun som forskningsmetod" i Lindh-Munther, A., red,: *Barnintervjun som forskningsmetod*. Uppsala: Centrum för barnkunskap Uppsala Universitet. 2:a upplagan.

Pramling, Ingrid (1993) "Att se världen med barns ögon" i Lindh-Munther, A., red,: *Barnintervjun som forskningsmetod*. Uppsala: Centrum för barnkunskap Uppsala Universitet. 2:a upplagan.

Prout, Alan & James, Allison (1990) "A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems." Ur: A. James & A. Prout (eds), *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological study of Childhood*. London: The Falmer Press.

Prout, Alan (2000) "Children's Participation: Control and Self-realisation in British Late Modernity". *Children & Society*, volume 14 s 304-315.

Qvarsell, Birgitta (1993) "Samtal med barn om fritid och masskultur" i Lindh-Munther, A., red,: *Barnintervjun som forskningsmetod*. Uppsala: Centrum för barnkunskap Uppsala Universitet. 2:a upplagan.

Rasmusson, Bodil (1998) *Stadsbarndom, om barns vardag i en modern förort*. Lund: Meddelande från socialhögskolan.

Rubenson, Birgitta (1999) *Barnets rättigheter i svenskt utvecklingsarbete*. Göteborg: SIDA.

Rödström, Monica (1991) *Barns utveckling 7-12år*. Kristianstad: Almqvist & Wiksell förlag.

Shier, Harry (2001) "Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations". *Children & Society*, volume 15 s 107-117.

SOU 1996:22 *Inflytande på riktigt – Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar*. Stockholm: Delbetänkande av Skolkommittén.

SOU 1997:22 *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Stockholm: Barnkommitténs huvudbetänkande.

Sylwander, Louise (2001) *Children as participants. Swedish Experience of Child Participation in Society's Decision-making Processes*. Stockholm: Utrikesdepartementet.

Tiller, Per Olav (1991) "Barnperspektivet: om å se og bli sett. Vårt perspektiv på barn – eller omvendt?" i *Barn*, nr 1 s 72-77. Trondheim: Norsk senter for barneforskning.

Turner, Johanna (1977) *Kognitiv utveckling*. Stockholm: Wahlström&Widstrand.

Utbildningsdepartementet (1998) *Lpo 94, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

9.2 Övriga källor

Barnombudsmannens hemsida http://www.bo.se/lyssna_på_oss.htm

Dagens nyheter hemsida <http://www.dn.se>

Rädda barnens hemsida <http://www.rb.se>

Rädda barnen: 21 krav <http://www.rb.st/raknamedmig/21krav.htm>

Unicefs hemsida <http://www.unicef.org/crc/bg008.htm>

Marie-Louise Hansson

Solistvägen 107

224 68 LUND

Tfn 046-30 71 97

2001-11-05

Rektor, Hans Andersson

Lerbäckskolan

Öresundsvägen 2

227 64 LUND

Jag är socionomstuderande på Socialhögskolan vid Lunds Universitet. Denna termin, som är den sjätte av sju terminer, läser jag om barn- och ungdomar i socialt arbete. I kursen ingår det att skriva en 10-poängs uppsats på C-nivå. Jag har tillsammans med en kurskamrat valt att skriva om barns rättigheter ur barnets perspektiv. Vårt syfte är att belysa hur barnen själva ser på sina rättigheter. Hur upplever barnen vuxnas bemötande och känner de sig respekterade? Vet barnen någonting om barnkonventionen och i så fall vad?

Jag önskar få kontakt med en lärare som har en 5:e klass. Jag tänker mig att börja med att träffa eleverna och berätta för dem om min undersökning. Först vill jag be dem skriva en uppsats om deras syn på barns rättigheter. Jag tänker mig att uppsatsen skall skrivas i skolan, kanske inom ramen för svenskundervisningen. Jag har också för avsikt att intervjua de barn som så vill två och två under cirka 45 minuter. Deltagande är självfallet frivilligt. Min kurskamrat kommer att genomföra motsvarande undersökning i en annan skola.

Barnens föräldrar kommer att få ett informationsbrev och jag kommer att inhämta föräldrarnas medgivande innan jag påbörjar undersökningen. Allt material kommer att behandlas konfidentiellt och klassen liksom enskilda barn kommer att vara anonyma.

Jag önskar påbörja undersökningen vecka 47. Jag hör av mig för besked inom de närmsta dagarna. Ni kan under dagtid nå mig på tfn 0736 – 838 532

Med vänliga hälsningar

Marie-Louise Hansson

Till föräldrar med barn i klass 5B / 5D

Med detta brev vill jag informera Dig som förälder om vårt uppsatsarbete.

Jag heter Marie-Louise Hansson / Anette Johansson och är socionomstuderande på Socialhögskolan vid Lunds Universitet. Denna termin, som är den sjätte av sju terminer, läser jag om barn- och ungdomar i socialt arbete. I kursen ingår det att skriva en 10-poängs uppsats på C-nivå.

Jag har tillsammans med en kurskamrat valt att skriva om barns rättigheter ur barnets perspektiv. Vårt syfte är att belysa hur barnen själva ser på sina rättigheter. Hur upplever barnen vuxnas bemötande och känner de sig respekterade? Vet barnen någonting om barnkonventionen och i så fall vad?

Jag önskar göra en undersökning i klass 5B på Lerbäckskolan / 5D på Parkskolan. Barnen skriver först en uppsats som ska handla om barns delaktighet och inflytande i skolan och i hemmet. Jag har också för avsikt att intervjua de barn som så vill, två och två under cirka 30 - 45 minuter. Deltagande är självfallet frivilligt. Min kurskamrat kommer att genomföra motsvarande undersökning i en annan skola.

Har Ni några frågor eller synpunkter så är Ni välkomna att höra av Er till:

Marie-Louise Hansson 046 – 30 71 97, 0736 – 838 532

Anette Johansson 0479 – 139 23, 0702 – 038 871

Intervjuguide

Om uppsatsen:

- ❖ Hur tyckte du det var att skriva uppsats?
- ❖ Eventuella frågor om uppsatsen.

Om barnkonventionen:

- ❖ Känner du till barnkonventionen och i så fall vad?
- ❖ Hur har du fått denna kunskap?
- ❖ Har du arbetat med barns rättigheter i skolan?

Om delaktighet och inflytande i skolan:

Undervisning

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka undervisningen i skolan?
- ❖ Vad? Hur?

Skolmiljön

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka skolmiljön?
- ❖ Vad? Hur?

Utflykter och andra sociala aktiviteter

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka t ex utflykter med klassen?
- ❖ Vad? Hur?

Övrigt

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka något annat i skolan?
- ❖ Vad? Hur?

Allmänt i skolan

- ❖ Tycker du att de vuxna tar reda på vad du tycker är bra och dåligt i skolan?
- ❖ Upplever du att de vuxna lyssnar på dig i skolan?
- ❖ Blir du respekterad för det du tycker och tänker?
- ❖ Tycker du att de vuxna i skolan har tid att lyssna på dig?

Om delaktighet och inflytande i hemmet:

Läxor

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka när du skall göra läxorna?
- ❖ Vad? Hur?

Vecko/månads peng

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka hur mycket och när du ska ha fickpengar?
- ❖ Vad? Hur?

Tv-tittande

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka vilka program du ska titta på och hur mycket du ska titta på tv?
- ❖ Vad? Hur?

Övrigt

- ❖ Tycker du att du får vara med och bestämma/påverka någonting annat hemma?
- ❖ Vad? Hur?

Allmänt i hemmet

- ❖ Tycker du att de vuxna tar reda på vad du tycker är bra och dåligt hemma?
- ❖ Upplever du att de vuxna lyssnar på dig hemma?
- ❖ Bli du respekterad för det du tycker och tänker?
- ❖ Tycker du att dina föräldrar har tid att lyssna på dig?

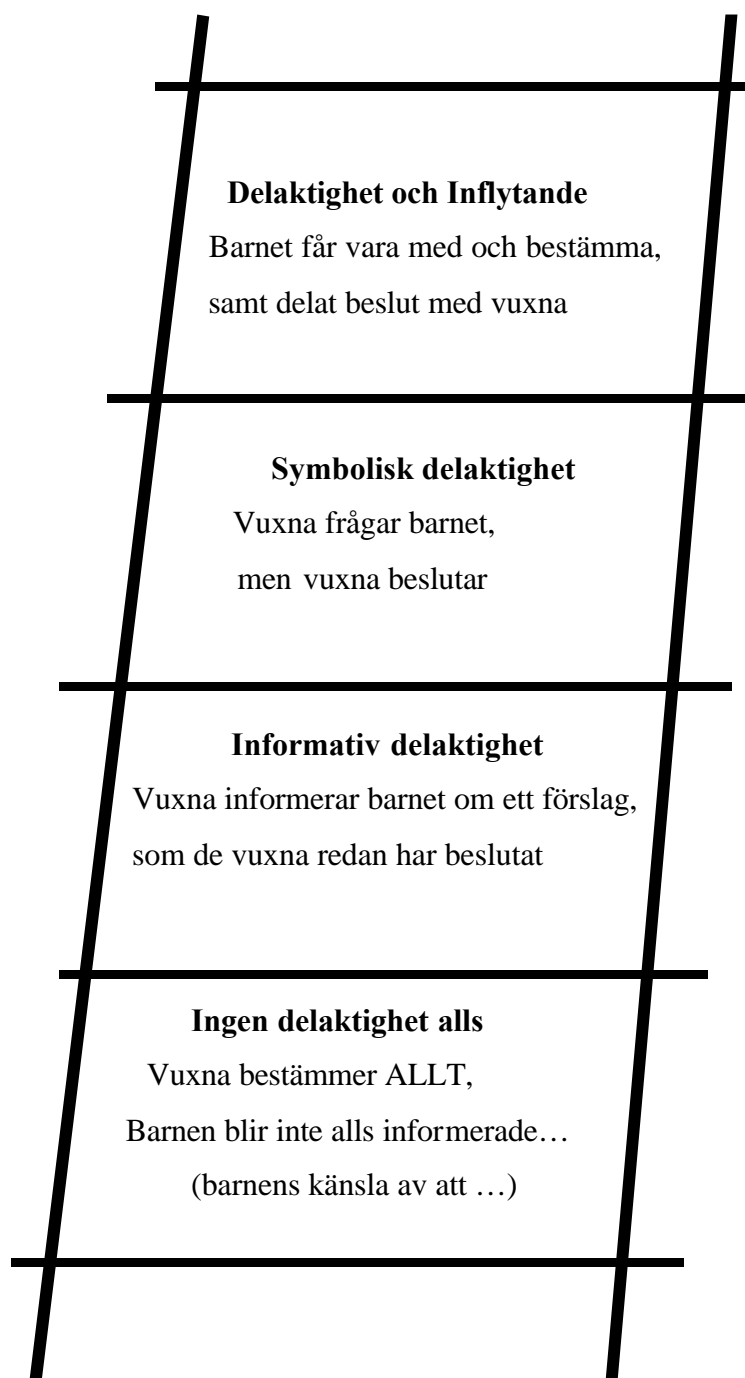
Stegen

Var tycker du att du befinner dig på den här stegen?

Var skulle du vilja befinna dig på stegen?

HEMMA

I SKOLAN

Artiklar ur FN:s konvention om barnets rättigheter

Artikel 2.1

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 6.

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7.1

1. Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.

Artikel 9.1

1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t ex vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.

Artikel 12.1

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets åder och mognad.

Artikel 14.1

1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Artikel 19.1

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

Artikel 24.1

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.

Artikel 27.1

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

Artikel 28.1

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt,
(a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgängliga för alla;

Artikel 31.1

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Artikel 32.1

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, moraliska eller sociala utveckling.

Artikel 38.1,4

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

4. Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

